RNI Registration No: PUNPUN/2015/61118

SO KAHIYAT HAI SOORA (MONTHLY)
Volume 10 Issue 09
September 2024, S.A.S. Nagar (Mohali)

ਸਤੰਬਰ 2024
ਭਾਦੋਂ- ਅੱਸੂ
੫੫੬ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ
₹20

ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ

ਖਾਲਸਈ ਅਕਾਲੀ ਝੰਡਾ ਨਵਖੰਡੀ ਫਰਿਕੇ ਵਾਲਾ ਝੰਡਾ ਹੈ। ਫਰਿਕੇ ਦੇ ਬਸੰਤੀ ਤੇ ਸੁਰਮਈ ਰੰਗ ਦੇ ਝੁਲਾਰੇ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਅਤੇ ਸੂਰਮਤਾਈ ਜੈ-ਬਿਜੈ ਦੇ ਸੰਬੋਧਕ ਹਨ। ਇਹ ਖਾਲਸਈ ਝੰਡਾ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਧੁਜਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ 'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਲਈ ਚੰਦਾ ਅਤੇ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਬੈਂਕ ਜ਼ਰੀਏ ਵੀ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਬੈਂਕ ਅਕਾਊਂਟ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ :

Name of Account:	SO KAHIYAT HAI SOORA
Name of Bank:	Bank of Baroda
Branch:	Sector 59, Mohali. (Punjab)
Account No:	36770200000150
Swift Code:	BARBINBBCHD
IFSC Code:	BARB0SECMOH

ਚੰਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਨਤੀ

'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਦੇ ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ/ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮਾਂ ਮੌਕੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ/ ਸਾਡੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ/ ਬੈਂਕ ਖ਼ਾਤੇ ਵਿਚ ਚੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੈਂਕ ਅਕਾਊਂਟ 'ਚ ਜੇਕਰ ਆਪ ਚੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਭੇਜਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ : 93577-23874 'ਤੇ ਫ਼ੋਨ ਕਰਕੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ ਜੀ।

'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਜਾਂ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਵਟਸਐਪ ਨੰਬਰ : +91-93577-23874 'ਤੇ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ।

See Online Edition :

www.akjmagazine.com

www.facebook.com/skhsoora

ਹੁਣ 'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਤੁਸੀਂ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵੈੱਬਸਾਈਟ www.akj.org 'ਤੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ

ਸਤਿਨਾਮ, ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਿਥਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਧੁਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਅਵਤਰਿਆ। ਇਸ ਪਰ ਕਈ ਸਜਨ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਭਗਤ ਜਨ- ਭਗਤ ਕਬੀਰ, ਨਾਮਦੇਵ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿਕ ਹੋਏ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ? ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਕ ਹੋਣ ਕਰਿ ਹੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਆਦਿ।"

ਇਸ ਸ਼ੰਕਾ-ਨਵਿਰਤੀ ਨਮਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਜੋ ਖੋਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ-

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਉਹ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜੋ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਭਗਤੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਦੇ ਉਮਾਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਬਾਣੀ ਚਾੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਗਾਧ ਕਲਾ ਦਵਾਰਾ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦਿਵਯ ਜੋਤੀ ਜਾਮੇ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ-ਪਾਰਸ-ਸ਼ਕਤਿ-ਕਲਾ-ਸੰਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਦੱਰਸ਼ ਹੀ ਧੁਰ ਅਗੰਮੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਅਵਤਰੀ। ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਜਗ-ਜਨਮੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਚਾਹੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰ-ਪਾਰਸ-ਕਲਾ-ਸੰਪੰਨ ਅਤੇ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਊਣਤਾ ਸੀ।

SO KAHIYAT HAI
SOORA
(Monthly)
RNI NO: PUNPUN/2015/61118
Volume 10 Issue 09

ਸਰਪ੍ਰਸਤ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ।

ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਪਾਦਕ
ਭਾਈ ਮਨਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਲਾਹਕਾਰ
ਐਡਵੋਕੇਟ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ
ਭਾਈ ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ,
ਭਾਈ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਭਾਈ ਹਰਮੋਹਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੋਹਾਲੀ,
ਭਾਈ ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵੈਨਕੂਵਰ।

ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ
ਮਕਾਨ ਨੰਬਰ : 532, ਫੇਜ਼-3ਬੀ1, ਐੱਸ. ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ, (ਮੋਹਾਲੀ)
ਪਿੰਨ : 160059
ਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ : 93177-53202
e-mail : akjmagzine@yahoo.com

Printed & published by Satinder Pal Singh on behalf of Satinder Pal Singh, Printed at Majestic Printing Press Bay Shop No.7, Near Chawla Nursing Home Phase 7, S.A.S. Nagar Mohali and published from H. No 532, Phase-3B1, S.A.S. Nagar, Mohali.
EDITOR: TALWINDER SINGH BUTTAR

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਫ਼ਰਜ਼

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ, ਜਾਗਤ-ਜੋਤਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਤੰਬਰ ੧੬੦੪ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ-ਲੇਵਾ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਅਦੁੱਤੀ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜੋ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਸਰੰਚਨਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ ਗ੍ਰੰਥ ਵੀ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਸਿਰਫ ਇਹੀ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਭਲਾਈ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ-ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦਸ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਧਰਮ-ਮਾਰਗ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਤਮਕ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰਕ ਲਾਹਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਚੇਤਨਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਇਸ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀ ਉੱਪਰ ਅਮਲ ਤੇ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਲੋਕ-ਪਰਲੋਕ ਸੁਆਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਐਪਰ ਜਿਹੜਾ ਮੁਲਕ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਭੋਇੰ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਕਰਮ-ਭੂਮੀ ਰਿਹਾ, ਉਥੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਕੁਝ ਇਕ ਕਮੀਆਂ ਸਹਿਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਛਤ ਜਾਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਤਦੋਂ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਮਨ-ਅੰਤਰ ਤੋਂ ਜੁੜੇ ਬੜੇ ਵਿਆਪਕ ਅਨੁਭਵ ਤੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹੋਣ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੂਰੇ ਸਮਰਪਣ ਭਾਵ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਉੱਚਾ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਨਮੂਨਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣੀ ਹੈ, ਸਤਿਕਾਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸਹੀ ਸੱਚੇ ਰੂਪ 'ਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੀ ਨਿਭਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜ ਲਾਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਗੁਰੂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਸਤਿਕਾਰ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਢਿੱਲ ਸਾਡੇ ਲਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਾਵਨ-ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ, ਸੁਣਨ, ਸਮਝਣ ਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਉਮੰਗ ਹਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਬਾਣੀ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਭੈਣਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘਰਾਂ 'ਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸੁਖਆਸਣ ਕਰਨ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਰਯਾਦਾ ਨਿਭਾਉਣ ਤੋਂ ਊਣੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲੜੀਦਾਰ ਸੰਥਿਆ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈਣਾ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਲਾਗਲੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕਿਆਂ ਅਤੇ ਅਰਥਾਂ ਸਮੇਤ ਸਟੀਕ ਪੋਥੀਆਂ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪਾਵਨ ਬਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਤੇ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਬੇਨਤੀ

ਹਥਲਾ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਤੁਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਨਾ ਵੇਚਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ।

ਚੰਦਾ

ਭਾਰਤ : ਸਾਲਾਨਾ 200 ਰੁਪਏ, ਤਿੰਨ ਸਾਲ 500 ਰੁਪਏ, ਪੰਜ ਸਾਲ 800 ਰੁਪਏ, ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ 2000 ਰੁਪਏ
ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ : ਸਾਲਾਨਾ 2000 ਰੁਪਏ, ਉਮਰ ਭਰ ਲਈ 15,000 ਰੁਪਏ
ਚੰਦੇ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿੱਧ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ 'ਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੀ।

ਜਾ ਕਉ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਲਾਗੋ ਇਸੁ ਜੁਗ ਮਹਿ

ਅੰਕ : ੦੯ ਸਾਲ : ੧੦ ਸਤੰਬਰ ੨੦੨੪

ਭਾਦੋਂ- ਅੱਸੂ, ੫੫੬ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ

ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ

ਨਿਰੋਲ ਧਾਰਮਿਕ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ

'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਵਿਚ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਛਾਪਣ ਦੀ ਪੂਰਨ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਰਚਨਾ ਨਾਲ 'ਸੰਪਾਦਕੀ ਮੰਡਲ' ਜਾਂ ਜਥੇ ਦੀ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਸਹਿਮਤ ਹੋਵੇ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਵਾਦ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਨਿਆਂਖੇਤਰ ਸਿਰਫ਼ ਅਜੀਤਗੜ੍ਹ (ਮੁਹਾਲੀ) ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ।

"ਸੱਚਾ ਗਿਆਨ, ਜਾਣਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਕੁਝ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹੈ। ਗਿਆਨ ਸਦਾ ਗ਼ਲਤ ਹੈ, ਹੋਣਾ ਸਦਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਦੁਆਲਿਉਂ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਮੁੱਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਮੈਨੂੰ ਘਟਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ। ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸੰਬੰਧਾਂ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹਕੀਕੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।"

-ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ

* ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ 'ਸੋ ਕਹੀਅਤ ਹੈ ਸੂਰਾ' ਲਈ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਮਤਿ ਆਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਰੂਹਾਨੀ/ਅਧਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ।
* ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਸਾਫ਼-ਸੁਥਰੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਟਾਈਪ ਕਰਵਾ ਕੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 10 ਤਰੀਖ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਜਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ ਜੀ।
* ਲੇਖ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਤੇ ਹਵਾਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੋਧ ਕੇ ਭੇਜੋ ਜੀ।
* ਅਸੀਂ ਇਸ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਜਨਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਲਾਭਦਾਇਕ, ਜਾਣਕਾਰੀ ਭਰਪੂਰ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਆਸ਼ੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਵਾਹਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਦੇ ਸੂਝਵਾਨ ਤੇ ਚੇਤੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਹਾਰਦਿਕ ਸਵਾਗਤ ਕਰਾਂਗੇ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ — 06
ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਚਹੁੰਅ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਵਾਧਾ — 07
ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੁ ਤਿਨਿ ਭੋਜਨੁ ਚੂਰਾ ॥ — 09
ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਗਿਆਨੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੂਲਾਂਵਾਲ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਫੇਰੀਆਂ — 14
ਪ੍ਰੋ. ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਈ — 17
ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਤੇ ਭੱਟ ਬਾਣੀ — 18
ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ — 19
ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ — 20
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ

ਜੈ ਤੇਗੰ — 24
ਭਾਈ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਰਿਟਾਇਰਡ ਅਸਿਸਟੈਂਟ

ਕੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੋਤਾ ਰਟਨ ਹੈ ? — 25
ਭਾਈ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਟੋਰਾਂਟੋ (ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ)

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਬੁੱਤ ! — 31
ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਪਵੜੀ ॥
ਕਾਇਆਹੰਸਿਸੰਜੋਗੁਮੇਲਿਮਿਲਾਇਆ ॥
ਤਿਨਹੀਕੀਆਵਿਜੋਗੁਜਿਨਿਉਪਾਇਆ ॥ ਮੂਰਖੁਭੋਗੇਭੋਗੁਦੁਖਸਬਾਇਆ ॥
ਸੁਖਹੁਉਠੇਰੋਗਪਾਪਕਮਾਇਆ ॥ ਹਰਖਹੁਸੋਗੁਵਿਜੋਗੁਉਪਾਇਖਪਾਇਆ ॥
ਮੂਰਖਗਣਤਗਣਾਇਝਗੜਾਪਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰਹਥਿਨਿਬੇੜੁਝਗੜੁਚੁਕਾਇਆ ॥
ਕਰਤਾਕਰੇਸੁਹੋਗੁਨਚਲੈਚਲਾਇਆ ॥੪ ॥
(ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ ਤਥਾ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ: ੧੩੯)

ਅਰਥ ਵਿਚਾਰ

ਕਾਇਆ ਅਤੇ ਹੰਸ (ਜੀਵ ਆਤਮਾ) ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਬਣਾ ਕੇ, (ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ) ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ (ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ) ਇਹ ਸੰਜੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਨੇ ਹੀ ਵਿਜੋਗ ਵੀ (ਨਾਲ ਹੀ) ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਹੰਸ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)।(ਮੌਤ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ) ਮੂਰਖ (ਜੀਵ) ਭੋਗ ਭੋਗਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਕਾਰਨ) ਸਭ ਦੁੱਖ (ਉਪਜਦੇ ਹਨ)। ਪਾਪ ਕਮਾਉਣ ਕਾਰਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰੀ ਸੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਰੋਗ ਉਠ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਹਰਖ (ਖੁਸ਼ੀ) ਤੋਂ ਸੋਗ, (ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ) ਵਿਜੋਗ ਅਤੇ (ਜੀਵ ਨੂੰ) ਉਪਾਏ ਕੇ ਖਪਾਇਆ (ਭਾਵ ਮੁਕਾਇਆ) ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਜੀਵ ਨੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ) ਗਿਣਤੀ ਵਧਾ ਕੇ ਝਗੜਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ (ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ) ਨਿਬੇੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਸਭ ਝਗੜਾ ਚੁਕਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਰਤਾ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; (ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ) ਚਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ।

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਹੰਸ (ਜੀਵ ਆਤਮਾ) ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਹੰਸ ਇਸ ਕਾਇਆ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਰਸਾਂ ਕਸਾਂ ਵਿਚ ਮਖ਼ਮੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਓੜਕ ਦੁੱਖ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਛਿਨ ਭੰਗਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜ਼ਰੂਰ ਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਦੁਖ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ’ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਲੱਭਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਸਾਰੀ ਰਸਾਂ-ਕਸਾਂ ਦੇ ਭੋਗਣ ਕਾਰਨ ਕਦੇ ਸੰਤੋਖਮਈ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਸਗੋਂ ਦੁੱਖ ਰੂਪ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੋਰ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨ ਜਨਮ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਬਣ ਸਕੇ ਪਰ ਜੀਵ ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਹੀ ਉਲਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਹੋਰ ਲੰਬੇ ਵਿਛੋੜੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ੁੱਭ ਕਰਮ ਦਾ ਅੰਕੁਰ ਫੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੀਵ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਚਿੰਗਾਰੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਰੂਪੀ ਰੂੰ ਦੇ ਢੇਰ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਮ ਵਿਚ ਮਜਜ਼ੂਬ (ਜਜ਼ਬ) ਹੋਇਆ ਗੁਰਮੁਖ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਵਸਲ (ਮਿਲਾਪ) ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਘਿਓ ਨੂੰ ਘਿਓ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਹੀ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮੁਜੱਸਮ ਸੱਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਜੀਵ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਸੱਚ ਰੂਪੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਨਾਮ ਉਹ ਸੱਚ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਵਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ, ਆਪਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਗੁਰਮਤਿ ’ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰਕੇ ਗੁਰਪੁਰੀ ਸੁਰਖ਼ਰੂ ਹੋ ਕੇ ਜਾ ਬਿਰਾਜੀਏ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਖੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਪਰਧਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਗਤਿ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਮਤਿ ਮਤਿ ਸਭ ਹੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਅਤੇ ਬਨਵਾਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਸਰ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਨਮਤ ਅੰਦਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮੀ ਆਨਮਤ ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਿਪਤਾ ਹੀ ਬਿਪਤਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤਜ ਕੇ ਬਨਬਾਸ ਕਰਮੀ ਬਾਨ-ਪ੍ਰਸਤੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਕੁਛ ਸਉਰਦਾ ਸੰਵਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਮਤਿ-ਧਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਰੂਪੀ ਗੀਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਅਤੇ ਬਨਬਾਸ ਇਕ ਸਾਰ ਹੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਿਆਣ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਬਣੇ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਧਰਮ ਧਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਕੁਟੰਬ ਵਿਖੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ ਤੇ ਬਨ ਬੀਆਬਾਨਾਂ ਵਿਖੇ ਭੀ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਖਰ ਮਹਿ ਤ੍ਰਿਭਵਨ ਪ੍ਰਭਿ ਧਾਰੇ॥ ਅਖਰ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬੇਦ ਬੀਚਾਰੇ॥
ਅਖਰ ਸਾਸਤ੍ਰ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਾਨਾ॥ ਅਖਰ ਨਾਦ ਕਥਨ ਵਖ੍ਹਾਨਾ॥
ਅਖਰ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਭੈ ਭਰਮਾ॥ ਅਖਰ ਕਰਮ ਕਿਰਤਿ ਸੁਚ ਧਰਮਾ॥
ਦ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ ਅਖਰ ਹੈ ਜੇਤਾ॥ ਨਾਨਕ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਿਰਲੇਪਾ॥੫੪॥
(ਪਉੜੀ, ਗਉੜੀ ਬਾਵਨ ਅਖਰੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ: ੨੬੧)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ।

ਏਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰੀ ਹੀ ਬੇਦ ਆਦਿਕ ਆਨਮਤੀ ਪੁਸਤਕ ਹਨ। ਏਹਨਾਂ ਦੀ ਬੀਚਾਰ ਭੀ ਜੋ ਵੀਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ।

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਭੀ ਏਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਹਨ। ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਤੇ ਵਖਿਆਨ ਆਦਿਕ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਪੂਰਤ ਹੀ ਹੈ। ਆਨਮਤੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਭੈ ਭਰਮ ਮਈ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਸੰਜੁਕਤ ਹੈ।

ਆਨਮਤ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਆਦਿਕ ਸੁਚਤਾ ਦੇ ਅਸੂਲ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਬਨਾਵਟੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅਖੱਰਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੀ ਏਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜੋ ਤ੍ਰੈਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਉਤਪੰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਮਹਿਦੂਦ ਹੈ।

ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੀ ਬਣਤਰ ਭੀ ਤੁਰੀਆ ਗੁਣੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਬਣਤਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਖਰ ਏਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸੁਧਾਖ੍ਯਰ॥ ਕੀਨੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਇਕ ਆਖ੍ਯਰ॥੧॥੧॥
(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫, ਪੰਨਾ: ੨੬੨)

ਸੁਧ ਅੱਖਰੀ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਦਿਕ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੇ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅੱਖਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹੀ ਹਨ।

ਭਾਵ, ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਪੁਸਤਕ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸੁਧ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸੁਧ ਅੱਖਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਏਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ’ਤੇ ਤੁਰੀਆ ਗੁਣੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅੱਖਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਅੱਖਰ ਹੀ ਏਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੇ ਡੰਡੇ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਨਾਮੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਭੀ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ, ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਭੀ ਇਸ ਕਾਇਨਾਤੀ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਅਲੇਪ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ।

ਉਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਤੁਰੀਆ ਗੁਣੀ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੀ ਨਿਰਲੇਪ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਵਿਦਤਾਉਂਦੀ ਹੈ। ‘ਕੀਨੇ’ ਪਦ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕੀਤੇ ਹੋਏ।

ਜੋ ਗਿਆਨੀ ਵੇਦ-ਭਗਤ ਇਸ ਪੰਗਤੀ ਦੇ ਇਸ ਬਿਧਿ ਅਰਥ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੁਰਾਨ ਨੇ ਭੀ ਇਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਬੜੇ ਹੀ ਮਹਾਂ ਗ਼ਲਤੀ ਵਾਲੇ ਅਰਥ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਲਗ ਮਾਤ੍ਰੀ ਨਿਯਮਾਂਵਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਅਰਥ ਏਹਨਾਂ ਵੇਦ-ਭਗਤ ਅਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਪੂਰੇ ਹੋ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾ ਹੀ ਬੇਦ ਦੇ ਦੱਦੇ ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਪੁਰਾਨ ਦੇ ਨੰਨੇ ਨੂੰ ਹੈ।

ਸਿਮ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਵਾਚਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੱਤੇ ਨੂੰ ਸਿਹਾਰੀ ਜੋ ਹੈ, ਉਹ ‘ਨੇ’ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।▪▪

ਚਹੁੰਅ ਜੁਗਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਤੇ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਵਾਧਾ

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਤ੍ਰਿਗੁਣੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਦ੍ਰਿਸ਼ਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਏਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰੀ ਹੀ ਬੇਦ ਆਦਿਕ ਆਨਮਤੀ ਪੁਸਤਕ ਹਨ। ਏਹਨਾਂ ਦੀ ਬੀਚਾਰ ਭੀ ਜੋ ਵੀਚਾਰਦੇ ਹਨ, ਸਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਪੁਰਾਣ ਆਦਿਕ ਭੀ ਏਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਹਨ। ਏਹਨਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਤੇ ਵਖਿਆਨ ਆਦਿਕ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਪੂਰਤ ਹੀ ਹੈ। ਆਨਮਤੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਭੈ ਭਰਮ ਮਈ ਮੁਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਵਾਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਸੰਜੁਕਤ ਹੈ। ਆਨਮਤ ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਿਸਥਾਰੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਆਦਿਕ ਸੁਚਤਾ ਦੇ ਅਸੂਲ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਬਨਾਵਟੀ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਪਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅਖੱਰਕ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੇਵਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਪਰਮਾਤਮਾ (ਵਾਹਿਗੁਰੂ) ਹੀ ਏਹਨਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ।

ਸਤਜੁਗਿ ਸਤੁ ਤੇਤਾ ਜਗੀ ਦੁਆਪਰਿ ਪੂਜਾਚਾਰ ॥
ਤੀਨੌ ਜੁਗ ਤੀਨੌ ਦਿੜੇ ਕਲਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਅਧਾਰ ॥੧॥
ਪਾਰੁ ਕੈਸੇ ਪਾਇਬੋ ਰੇ ॥ ਮੋ ਸਉ ਕੋਊ ਨ ਕਹੈ ਸਮਝਾਇ ॥
ਜਾ ਤੇ ਆਵਾ ਗਵਨੁ ਬਿਲਾਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਧਰਮ ਨਿਰੂਪੀਐ ਕਰਤਾ ਦੀਸੈ ਸਭ ਲੋਇ ॥
ਕਵਨ ਕਰਮ ਤੇ ਛੂਟੀਐ ਜਿਹ ਸਾਧੇ ਸਭ ਸਿਧਿ ਹੋਇ ॥੨॥
ਕਰਮ ਅਕਰਮ ਬੀਚਾਰੀਐ ਸੰਕਾ ਸੁਨਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ॥
ਸੰਸਾ ਸਦ ਹਿਰਦੈ ਬਸੈ ਕਉਨੁ ਹਿਰੈ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥੩॥
ਬਾਹਰੁ ਉਦਕਿ ਪਖਾਰੀਐ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਬਿਬਿਧਿ ਬਿਕਾਰ ॥
ਸੁਧ ਕਵਨ ਪਰ ਹੋਇਬੋ ਸੁਚ ਕੁੰਚਰ ਬਿਧਿ ਬਿਉਹਾਰ ॥੪॥
(ਗਉੜੀ ਬੈਰਾਗਣਿ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀਉ, ਪੰਨਾ: ੩੪੬)

ਉਧਾਰਨ ਜੋਗ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਕੇਵਲ ਸਰਬ ਜਗਤ ਕਲਿਆਣ ਮਈ ਉਦੇਸ਼ ਕਲਜੁਗ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਿਖੇ ਹੋਰ ਹੀ ਹੋਰ ਪੂਜਾ ਮੁਖ ਰਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤੱਤ ਕਲਿਆਣ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਸਤਜੁਗ ਵਿਖੇ ਸੱਤ (ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ ਵਾਲਾ ਸੱਤ) ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ, ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਖੇ ਜੱਗਾਂ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਮੁਖ ਕਲਿਆਣ ਕਰਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੁਆਪਰ ਜੁਗ ਵਿਖੇ ਪੂਜਾ ਆਚਾਰ ਆਦਿਕ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰ-ਗ੍ਰਾਹੀ ਕਰਮ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤਿਹਾਂ ਜੁਗਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਤਿੰਨੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਨਮਤ ਕਰਮ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਸਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਲਜੁਗ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਖੇ ਕਿ ਤੱਤ ਕਲਿਆਣ ਕਾਰਕ ਸਾਰ-ਗ੍ਰਾਹੀ ਕਰਮ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਸੱਚਾ ਧਰਮ ਹੀ ਪਰਧਾਨ ਕਰਕੇ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੋਰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦਾ ਤੱਤ ਕਲਿਆਣ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਓਹ ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ, ਭਉਂ ਭਉਂ ਕੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਖੇ ਆ ਕੇ ਅਵਤਰਨਗੇ (ਜਨਮ ਧਾਰਨਗੇ) । ਏਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਭੀ ਭਾਗਾਂ ਸੇਤੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਡਭਾਗੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਵਾਸਤਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਤਸੰਗੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜੋ ਆ ਗਏ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸੰਗ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੈ।

ਬੜੇ ਸੰਸੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਏਹਨਾਂ ਤ੍ਰੈਜੁਗੀ ਆਵਾਗਵਨੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬਸ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋਣਾ ਏਜ਼ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਜਨਮ ਕਲਜੁਗ ਵਿਖੇ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰੂ ਨੇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਪਰਵੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਥੋਂ ਗੁਰਮਤਿ-ਦੀਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਪਾਰ ਉਤਰ ਸਕਣਗੇ।

ਹੋਰਨਾਂ ਜੁਗਾਂ ਵਾਲੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਵੀਚਾਰਸ਼ੀਲ ਕਹਿਣ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ ਭੀ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨੀ ਸੰਸਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅੜੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਗੇੜ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕੇਗਾ ਹੀ ਨਹੀਂ (ਦੇਖੋ 'ਗੁਰਮਤਿ ਕਰਮ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ')। ਸੰਸਾ ਅਤੇ ਸੰਦੇਹ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਆ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰਨੀ ਸੁਕਰਨੀ, ਕਰਮੀ ਸੁਕਰਮੀ, ਧਰਮੀ ਸੁਧਰਮੀ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਭਿਮਾਨ ਦੂਰ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਤਾਈਂ ਕਿ ਓਹ ਗੁਰਮਤਿ

ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚੇ ਸਾਰਗ੍ਰਾਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਨਿਰੇ ਬਾਹਰੋਂ ਨੀਰ ਵਿਰੋਲਣ ਵਾਲੇ ਉਦਕ ਪਖਾਰਨਹਾਰੇ ਆਨਮਤੀ ਤੀਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨ੍ਹਾਉਣ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਣਗੇ।

ਜੈਸੇ ਕਿ ਹਾਥੀ ਚਾਹੇ ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਨਹਾਵੇ, ਉਹ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਛਾਰ ਹੀ ਉਡਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਫੋਕਟ ਉਦਕ-ਇਸ਼ਨਾਨੀਆਂ ਅਤੇ ਆਨਮਤ ਤੀਰਥ-ਮਜਨਾਨੀਆਂ ਦਾ ਹੈ।

ਤਾਤਪਰਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਆਨਮਤ ਜੋ ਮਨਮਤਿ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਲ ਤੱਤ ਕਲਿਆਣ ਤੋਂ ਖ਼ਾਲੀ ਹੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਚਾਹੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਭੁਗਤਣ ਜੋਗ ਫਲ ਅਨਮਤਾਂ ਅੰਦਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਓਹ ਸਭ ਨਿਸਫਲ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਮਤ ਹੀ ਐਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਸਿਧੇ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਪ੍ਰਾਇਣੀ ਸਾਰ ਕਲਿਆਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੇ।

ਗ੍ਰਿਹੁ ਬਨੁ ਸਮਸਰਿ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥ ਦੁਰਮਤਿ ਗਤੁ ਭਈ ਕੀਰਤਿ ਠਾਇ ॥
ਸਚ ਪਉੜੀ ਸਾਚਉ ਮੁਖਿ ਨਾਉ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵ ਪਾਏ ਨਿਜ ਥਾਉ ॥੧॥
ਮਨ ਚੂਰੇ ਖਟੁ ਦਰਸਨ ਜਾਣੁ ॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨੁ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥
ਅਧਿਕ ਤਿਆਸ ਭੇਖ ਬਹੁ ਕਰੈ ॥ ਦੁਖੁ ਬਿਖਿਆ ਸੁਖੁ ਤਨਿ ਪਰਹਰੈ ॥
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਅੰਤਰਿ ਧਨੁ ਹਿਰੈ ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਛੋਡਿ ਨਾਮਿ ਨਿਸਤਰੈ ॥੨॥
ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹਣੁ ਸਹਜ ਅਨੰਦ ॥ ਸਖਾ ਸੈਨੁ ਪ੍ਰੇਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ॥
ਆਪੇ ਕਰੇ ਆਪੇ ਬਖਸਿੰਦੁ ॥ ਤਨੁ ਮਨੁ ਹਰਿ ਪਹਿ ਆਗੈ ਜਿੰਦੁ ॥੩॥
ਝੂਠ ਵਿਕਾਰ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਦੇਹ ॥ ਭੇਖ ਵਰਨ ਦੀਸਹਿ ਸਭਿ ਖੇਹ ॥
ਜੋ ਉਪਜੈ ਸੋ ਆਵੈ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਅਸਥਿਰੁ ਨਾਮੁ ਰਜਾਇ ॥੪॥੧੧॥
(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ: ੩੫੧-੫੨)

ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਖੇ ਕੀਰਤਨ ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹ ਪਰਧਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਜਗਿਆਸੂ ਜਨਾਂ ਦੀ ਗਤਿ ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਰਮਤਿ ਮਤਿ ਸਭ ਹੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਅਤੇ ਬਨਵਾਸ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਸਰ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਨਮਤ ਅੰਦਰ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮੀ ਆਨਮਤ ਧਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਬਿਪਤਾ ਹੀ ਬਿਪਤਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤਜ ਕੇ ਬਨਬਾਸ ਕਰਮੀ ਬਾਨ-ਪ੍ਰਸਤੀਆਂ ਦਾ ਭੀ ਕੁਛ ਸਉਰਦਾ ਸੰਵਰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰਮਤਿ-ਧਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਰੂਪੀ ਗੀਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਅਤੇ ਬਨਬਾਸ ਇਕ ਸਾਰ ਹੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਿਆਣ ਹੋਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਬਣੇ ਹੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਧਰਮ ਧਾਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਕੁਟੰਬ ਵਿਖੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ ਤੇ ਬਨ ਬੀਆਬਾਨਾਂ ਵਿਖੇ ਭੀ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਲਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਐਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ ਅਪਦਾ ਕਾਲ ਸਮੇਂ ਬਿਪਤਾ ਬਿਆਪਣ ਪਰ ਭੀ ਜੇਲ੍ਹ ਯਾਤਰਾ ਆਦਿ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿਣ ਕਰਿ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਿਸਰਦਾ।

ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੁਰਗਾਂ ਦੀ ਬਾਂਛਾ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਖਾਉਂਦੀ, ਖੁਸ਼ ਕਰਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰਮਤਿ ਤੱਤ ਰੂਪੀ ਸੱਚ ਦੀ ਸੱਚੀ ਪਉੜੀ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਉਹ ਚੜ੍ਹੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ।ਕਿ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਵਿਖੇ ਸੱਚੜਾ ਨਾਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਸੱਚੀ ਸਤਿਗੁਰ-ਸੇਵਾ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਰਨ ਦਾ ਮੇਵਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੇਵਾ ਮਿਲਣ ਕਰਿ ਓਹਨਾਂ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸਦਾ ਸੱਚੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਮੰਜ਼ਲੀ ਅਕਾਲ-ਮੰਡਲੀ ਨਿਜ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣੋ।

ਤਹਿਕੀਕੀ ਪਛਾਨਣੀ ਪਛਾਣੋ ਕਿ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨਾਂ (ਛੇਈ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ) ਆਨਮਤੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਅਧੈਨ ਕਰਨਹਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਚੂਰ ਚੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਵਲ ਲੱਗਣ ਜੋਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਾਵਧਾਨ ਰਖਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨ ਭਗਵਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਸਰਬ ਜੋਤੀਸ਼ਰ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਭੇਖ ਕੀਤਿਆਂ ਬਹੁਤੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹੀ ਵਿਆਪਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਅਧਿਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਖਿਆ ਰੂਪੀ ਦੁਖ ਸਹੇੜਨ ਦਾ ਹੀ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਸੁਖ, ਆਤਮ ਸੁਖ ਤਨ ਅੰਦਰੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਨਮਤਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕੀਤਿਆਂ ਝੂਠ ਵਿਕਾਰ ਹੀ ਬਿਆਪਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਮਹਾਂ ਦੁਖ ਦੇਣਹਾਰੇ ਹਨ। ਅਨਮਤਾਂ ਦੇ ਵਰਨ-ਆਸ਼ਰਮੀ ਭੇਖਾਂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਕੁਛ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਤਾਂ ਤੇ ਭੇਖ ਵਰਨ ਸਭ ਖੇਹ ਵਿਚ ਰਲਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਹਨ। ਭਾਵ, ਏਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਛ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਫ਼ੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਲਾਹੀ ਰਾਇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ ਹੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਆਨਮਤੀ ਭੇਖ-ਵਰਨ ਆਦਿਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਸੋਈ ਬਿਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਏਹਨਾਂ ਆਨਮਤਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਗਿਆਸੂ ਭੀ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਜਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਬਿਰਲਾ ਬੂਝੈ ਪਾਵੈ ਭੇਦੁ ॥ ਸਾਖਾ ਤੀਨਿ ਕਹੈ ਨਿਤ ਬੇਦੁ ॥
ਨਾਦ ਬਿੰਦ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਸਮਾਇ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇ ॥੨॥੧੨॥
(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ: ੩੫੨)

ਵਿਰਲੇ ਵਡਭਾਗੇ ਜਨ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸੱਚਾ ਰਮਜ਼ੀ ਭੇਦ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਦ ਤਾਂ ਨਿਤ (ਹਰ ਦਮ) ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡਾਂ ਹੀ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦਾ ਹੀ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਦੁਆਰਾ, ਭਾਵ, ਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਬਣਿਆਂ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਸਤ ਬੇਦ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬਹੁ ਭੇਦ ॥
ਅਠਸਠਿ ਮਜਨੁ ਹਰਿ ਰਸੁ ਰੇਦ ॥...॥੪॥੧੭॥
(ਆਸਾ ਮ: ੧, ਪੰਨਾ: ੩੫੩)

ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਬੇਦ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਦੇ ਬਹੁ-ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਭੇਦ ਹਨ, ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਤੱਤ-ਭਾਵੀ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਤਾਂ ਤੇ ਏਹਨਾਂ ਆਨਮਤੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਅਧੈਨ ਕਰਨਾ ਬਿਰਥਾ ਹੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਰਿਦੰਤਰਿ ਵਸਾਇਆਂ ਅਠਸਠ ਮਜਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਭੇਦ ਭੀ ਆਪੇ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵ, ਏਹਨਾਂ ਦੇ ਘੋਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਤੱਤ-ਸਾਰੀ-ਭੇਦ ਖੋਜਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੁ ਤਿਨਿ ਭੋਜਨੁ ਚੂਰਾ ॥

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਗਿਆਨੀ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੁਲਾਂਵਾਲ

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੈਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਮੂਵਮੈਂਟ (ਲਹਿਰ) ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਫੁਲਾਂਵਾਲ ਦੋ ਜੱਥੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ – ਇਕ ਵੱਡੇ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦਾ ਅਤੇ ਇਕ ਸਾਡਾ ਭੁਝੰਗੀ ਜੱਥਾ। ਸਾਡੇ ਜੱਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਮ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਦੋਨੋਂ ਜੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਲਲਤੋਂ ਖੁਰਦ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪਰੇਮ ਸੀ। ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਲਤੋਂ ਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਤੇ ਉਚੇਚਾ ਬਲਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬੜੇ ਪਰੇਮ ਨਾਲ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਓਦੋਂ ਮੈਂ ਲਲਤੋਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੰਜਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੋਨੋਂ ਜੱਥੇ ਵੀ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਲਤੋਂ ਪੁਜ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਭੁਝੰਗੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਕਿ ਕੋਠੇ (ਛਤ) ਤੇ ਰਾਤ ਬਿਸਰਾਮ ਲਈ ਟਿਕ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੱਥੇ ਸਮੇਤ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪੁਜੇ। ਸਾਰੇ ਭੁਝੰਗੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾ ਲਈ ਉਠ ਕੇ ਬਨੇਰੇ ਤੇ ਆ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਾਰਨਾ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ:

ਮਨੁ ਨ ਧੀਰੈ ਇਹੁ ਮਨੁ ਨ ਧੀਰੈ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਮ ਬੈਰਾਗੁ ਹਿਰੈ ॥

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਕਿਲਾ ਰਾਏਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਕਥਾ ਹੋਈ। ਫੇਰ ਕੋਈ ਇਕ ਬਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਥਾ ਕੀਰਤਨ ਲਈ ਸਜ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਐਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਬੈਠੇ ਸੀ। ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਜੇ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਤੇ ਹਥ ਰਖਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚਿਹਰਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲਾਲ ਮਤਾਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਬੜਾ ਰੌਸ਼ਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਉਤੇ ਇਸਦਾ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਈ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਹੌਲੀ ਦੇਕੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵਿਲਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਓਹਨਾਂ ਤੇ ਇਹ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਆਏ ਹਨ। ਜੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਨਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹੋ ਜਹੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ"। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਲਈ ਤੇ ਮੈਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰੇਮ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਨ।

ਪੰਜਵੀਂ ਜਮਾਤ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਂ ਮਾਲਵਾ ਖਾਲਸਾ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਜਾ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਅਪਣੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ, ਮੇਰੀ ਫ਼ੀਸ ਅਤੇ ਹੋਸਟਲ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਮਾਫ਼ ਸਨ। ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਬੁਧਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਧੇ ਦਿਨ ਦੀ ਛੁਟੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਛੁਟੀ ਵਿਚ ਹੋਸਟਲ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ।ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਬੋਲਦੇ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ ਸਾਥੀ, ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਲੁਧਿਆਣੇ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਆਰੀਆ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਸੀ, ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਫ਼ਾ ਦੋ ਤਿੰਨ ਛੁਟੀਆਂ ਸਨ। ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਗੁਜਰਵਾਲ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਮਾਗਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਲਾ ਰਾਇਪੁਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਗਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰੇ, ਬੜਾ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਠੇਡੇ ਖਾਂਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਾਂ ਕੋਈ ਲਾਲਟੈਣ ਨਾ ਲੈ ਆਏ, ਬੜਾ ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਦੀਂਹਦਾ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬੜਾ ਉਚਾ ਨੀਵਾਂ ਥਾਂ ਹੈ"। ਆਖਣ ਲਗੇ, " ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗੇ"। ਕੁਛ ਦੂਰ ਹੀ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਚਾਨਣਾ ਆਪਣੀ ਵਲ ਆਉਂਦਾ ਦਖਾਈ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਜਹੇ ਪੁਜੇ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆ ਫ਼ਤਹ ਬੁਲਾਈ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਤੁਸੀਂ ਲਾਲਟੈਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਲੈਕੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ"। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ ਦੇਖਕੇ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬੜੀਆਂ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਹਨ।

ਉਥੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਗੁਜਰਵਾਲ ਜਥੇਦਾਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪੁਜੇ।ਸਮਾਗਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੀ ਇਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲਗੇ,

"ਅਛਾ, ਸਕੇਸ਼ੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਓ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਹੋਵੇ, ਬੈਠ ਜਾਓ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਪਾਠ ਸਰਵਣ ਕਰੋ।" ਅਸੀਂ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਪਾਠ ਸਰਵਣ ਕੀਤਾ। ਸਿਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਸਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ, ਕੋਈ ਦਸ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਜੁੜਿਆ। ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਸਿੰਘ ਲਲਤੋਂ, ਅਤੇ ਫਲੇਵਾਲ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਜਥੇਦਾਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਤਾਬੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸ਼ਾਦੀ ਸ਼ੁਦਾ ਹਨ? ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਤੇ ਸਿੰਘਣੀ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਬੜੇ ਬੈਰਾਗ ਵਿਚ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਅਤੇ ਇਕ ਖੁਰਲੀ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਬੇ-ਤਹਾਸ਼ਾ ਰੋਣ ਲਗੇ। ਮੈਂ ਕਾਰਨ ਜਾਨਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਇਹ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇ, ਇਤਨੇ ਬੇਹਬਲ ਸਨ! ਏਨੇ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਪਈ, ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਗਿਆ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ –

"ਕਾਕਾ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ?"

"ਜੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ।"

"ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਕੱਲੇ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀ ਛਕਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।"

"ਜੇ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾ ਛਕੇ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਨਿਗੁਰਾ ਹੀ ਮਰ ਜਾਊਂਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉ ਜਿਸਤਰਾਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ"।

"ਕਾਕਾ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ, ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ, ਕਿ ਤੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਤੇਰੀ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ ਜਿਨਾਂ ਚਿਰ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾ ਛਕ ਲਵੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਤੇਰਾ ਉਸ ਨਾਲ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।" ਮੇਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਫੇਰੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਸ਼ਰਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰ ਲਈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੇਰ, ਦੂਸਰੀ ਬਾਰ, ਕਿਹਾ, "ਕਾਕਾ, ਇਹ ਜੋ ਪ੍ਰਣ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਬੜਾ ਔਖਾ ਪ੍ਰਣ ਹੈ। ਸੋਚ ਲੈ।" ਮੈਂ ਕੁਛ ਸੋਚਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹਥ ਧਰਨਗੇ, ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ। ਮੁਸ਼ਕਲ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਕੰਮ ਵੀ ਸਿਰੇ ਚੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਣ ਮੈਂ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹਥ ਰਖਣ।"

"ਚੰਗਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕ, ਤੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

ਮੇਰਾ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਉਹ (ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ) ਬਹੁਤ ਬੇਹਬਲ ਹਨ, ਰੋਈ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਧਾਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਵੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਉਹ ਵੀ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲੈਣ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਦਿਓ।" ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਪਰਵਾਨ ਹੋਈ ਅਤੇ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਸਾਨੂੰ ਪੀਲੀ ਦਸਤਾਰ (ਕੇਸਕੀ) ਅਤੇ ਸੁਰਮਈ ਦਸਤਾਰ ਦਿਤੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਚਕਰ ਦਿਤਾ ਜੋ ਸਜਾਕੇ ਅਸੀਂ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਐਸਾ ਮਲੂਮ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਠੰਡੀ ਰੌ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਇਕ ਸਫੇਦ ਜਿਹਾ ਚਾਨਣ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਅੰਦਰ ਖਿਲਰ ਗਿਆ ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਾਰ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਸੁਨਣ ਨਾਲ।ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਨਾ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਚੁਕਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਕੇ ਅਜੇਹੀ ਹੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ।

ਨਾਮ ਦਾ ਖੰਡਾ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਸਵਾਏ ਨਾਮ ਦੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਧ ਬੁਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਸਾਨੂੰ (ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ) ਆਪੇ ਦੀ ਸੁਧ ਹੋਈ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾਰੰਗਵਾਲ-ਗੁਜਰਵਾਲ ਵਿਚਕਾਰ ਮਲੇਆਣੇ ਦੀ ਢਾਬ, ਜਿਥੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬੈਠਕੇ ਭਜਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਅਤੁੱਟ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੇਹਰੇ ਦੇ ਅਗੇ ਇਕ ਨੂਰ ਜਹੇ ਦਾ ਚੱਕਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਔਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ, ਢਾਬ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਅਤੇ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੇਟ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠਕੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤੇ ਸਮਾਧ ਸਥਿਤ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਜਾਗੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਨਾ ਦਿਸਣ। ਅਸਾਂ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੇ ਕਿਧਰ ਗਏ? ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਸਿਖ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਅੰਤਰਯਾਮਤਾ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪੈਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਲਈ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਿਸਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਨੂੰ ਪੈਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਦਿਸਣ ਲਗੇ।ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਤਮਕ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਛੁਟੀ ਲੈਕੇ ਸਕੂਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਕੁਛ ਦਿਨ ਬਾਦ ਨਾਗੋਕੀ ਸਰਲੀ (ਲਾਇਲਪੁਰ), ਜਿਥੇ ਬਾਊ ਮਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਮੁਰੱਬੇ ਸਨ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਸੀ। ਬਾਊ ਜੀ ਜੱਥੇ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਏ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਹੋਰ ੧੭-੧੮ ਸਰਬ ਲੋਹੀਏ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਮੈਂ ਸਕੂਲੋਂ ਛੁਟੀ ਵੀ ਨਾ ਲਈ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਈ ਗਡੀ ਚੜ੍ਹੇ।ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਬਾਊ ਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੇ ਰੰਗਲੇ ਸਜਣ ਹਨ, ਬੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਘਰ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਜਰਾ ਇਥੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ, ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾਲ ਬਿਰਤੀਆਂ ਸਿਕਲ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਕਿ ਉਥੇ ਸਮਾਗਮ ਖੂਬ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ"।

ਸੋ ਪੰਜ-ਸਤ ਦਿਨ ਜੱਥਾ ਸਿਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਰਿਹਾ। ਸੁਭਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ, ਨਿਤਨੇਮ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਿਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨਾ। ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਆਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣਾ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ। ਸ਼ਾਮ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਰਿ ਕੀ ਪਾਉੜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਠਸਠ ਤੀਰਥ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਜੱਥੇ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਜਿਸਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੋਣੀ ਤੇ ਫੇਰ ਬੁੰਗੇ ਜਾਕੇ ਟਿਕ ਜਾਣਾ। ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੋਈ ਹਫਤਾ ਭਰ ਚਲਿਆ ਅਤੇ ਦਿਨ ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਬੀਤੇ।

ਫੇਰ ਅਬਾਸ ਪੁਰ (ਲਾਇਲਪੁਰ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਸਟੇਸ਼ਨ) ਲਈ ਗੱਡੀ ਸਵਾਰ ਹੋਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿਣ ਲਗੇ – "ਪੂਰੇ ਸੱਤ ਦਿਨ ਸਿਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ"। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ "ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਣ" ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੀ – ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ

ਦੀ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਭੁਲਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਗਣੀ। ਉਥੋਂ ਬਾਜੇ ਢੋਲਕੀ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਜੋ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਾਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਗ਼ਜ਼ਲ –

ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦਰ ਕਮੰਦੇ ਆ ਪਰੀ ਰੁਖਸਾਰੇ ਮਾਂ॥
ਹਰ ਦੋ ਆਲਮ ਕੀਮਤਿ ਯਕ ਤਾਰਿ ਮੂਏ ਯਾਰੇ ਮਾਂ॥

ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਪਠਾਣ, ਜੋ ਉਸੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨਾਲ ਆਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਬੜੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ ਔਰ ਗ਼ਜ਼ਲ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਉਸਨੇ ਡਰਾਈ ਫ਼ਰੂਟ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੰਡੇ। ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਬਾਸ ਪੁਰ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਗਿਆ ਉਤਰਨਾ ਯਾਦ ਹੀ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਅਚਾਨਕ ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ, ਉਹਨਾਂ ਗਾਰਡ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਗੱਡੀ ਰੁਕਵਾਈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਜੱਥਾ ਉਤਰਿਆ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ, ਬਾਊ ਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੀ, ਘੋੜੀ ਲੈਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗਾ, " ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਲਈ ਘੋੜੀ ਭੇਜੀ ਹੈ, ਸਵਾਰ ਹੋਵੋ"। "ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਪੈਦਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੈਂ ਘੋੜੀ ਤੇ! ਮੈਂ ਇਹ ਗੁਸਤਾਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।" ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੇ, "ਤੇਰੀ ਘੋੜੀ ਸਾਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਕਾਕਾ ਜਾ, ਪਤਾ ਦੇ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਆ ਰਹੀਆ ਹਨ।"

ਅਬਾਸ ਪੁਰ ਤੋਂ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨਾਗੋਕੀ ਸਰਲੀ ਪੈਦਲ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। (ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਫ਼ਰ ਵਿਚ ਭੀ ਬਾਣੀ ਪੜਨ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਆਖਦੇ ਸਨ। ਗਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।) ਸੋ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ, ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸ ਸਵੱਯਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਤਾਂ

"ਰੇ ਮਨ ਐਸੋ ਕਰ ਸਨਿਆਸਾ॥"

ਦਾ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਹੀ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ ਔਰ ਇਸੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਗਈ। ਸਰੀਰ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਨਾ ਰਹੀ ਅਤੇ ਰਾਹ ਦੀ ਧੁਦਲ ਵਿਚ ਹੀ ਡਿਗ ਪਏ। ਸਾਰਾ ਜੱਥਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਦੇਰ ਬਾਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਅਗੇ ਟੁਰੇ। ਇਕ ਰਜਵਾਹੇ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਕਪੜੇ ਝਾੜੇ।

ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਰਜਵਾਹੇ ਤੇ ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨੇ ਕਰਕੇ ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ਅਰਦਾਸ ਹੋਈ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਸੁਆਗਤ ਲਈ ਆ ਗਈ। ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਉਹਨਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਸੀ, ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਬਦ ਉਹਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ :

"ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਆਏ ਮਿਲਿ ਮੈਂ ਚਿਰੀ ਵਿਛੁਨੇ ਰਾਮਰਾਜੇ॥ ਮੇਰਾ ਮਨ ਤਨ ਬਹੁਤ ਬੈਰਾਗਿਆ॥"

ਇਹ ਤੁਕ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕੋ ਵਾਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਧ-ਬੁਧ ਨਾ ਰਹੀ, ਮੈਂ ਉਥੇ ਹੀ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਣ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁਰਜਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਿਰ ਗੋਦ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਸਾਡੇ ਹੋਸ਼ ਸੰਭਾਲਣ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਜਾ ਲਿਆ ਇਕ ਪਾਸਿਉਂ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਫੜਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਉਂ ਮੈਂ ("ਘੋਲ ਘਮਾਈ ਸਾਜਨਾ ਗੁਰਮਨ ਦੀਨਾ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ ਵਲ ਚਲੇ। ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਬਸ! ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਨਚਦੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ, ਕੀ ਸਿੰਘ, ਕੀ ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਕੀ ਬੱਚੇ ਰਸਤੇ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੀਂ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਲਈ ਖੜੇ ਸਨ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਿਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਗਿਆਨੀ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਰੀ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਅਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ। ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਦੇ ਵਕਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, "ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਨਾਲੇ ਰੌਲ ਬਦਲਣ ਦਾ। ਜਾਓ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਵੇ"। (ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕੋ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸੀ।) ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਠੇ, ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਛਡ ਦਿਤਾ। ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿਸੇ। ਹਾਂ, ਇਉਂ ਪਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਆ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਲੈ। ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਠ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਆਏ ਤੇ ਪੁਛਣ ਲਗੇ, "ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਸੀ ਮੈਨੂੰ ਜਗਾਂਦੇ ਤਾਂ ਦਿਸੇ ਹੋ ਪਰ ਜਾਂਦੇ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਕਿਵੇਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜੇ ਦੂਰ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਸੀ" ਮੈਂ ਵੀ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਉਣ ਜਾਂ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ, ਸਿਰਫ਼ ਮੋਢੇ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਵੇਲੇ ਚੁਪ ਰਹੇ। ਫੇਰ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਨਾਮ ਕਮਾਈ ਦੀ ਬਰਕਤ ਉਤੇ ਵੀਚਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹ ਉਦਾਰਹਨ ਦਿਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ – "ਨਾਮ ਵਿਚ ਐਨੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਓ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿਓ, ਉਹ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਣ। ਮੇਰੇ ਇਸ ਕਥਨ ਮਾਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀ ਕਿਰਿਆ ਹੋ ਗਈ, ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉਠੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਦੇਖਿਆ। ਇਹ ਸਭ ਨਾਮ ਦੀ ਬਰਕਤ ਹੈ"। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੩੦ – ੩੨ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਿੰਘ ਸਜੇ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਊ ਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਕਟਿਆ ਗਿਆ। ਘਰ ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਪਿੰਡ ਲੈ ਗਏ। ਕੁਛ ਦੇਰ ਪਿੰਡ ਰਹਿ ਕੇ ਮੈਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋਲ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣ ਲਗਾ। ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਉਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਿਰਿਆ ਇਸ ਤਰਾਂ ਸੀ – ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੋ ਵਜੇ ਉਠ ਕੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ, ਨਿਤਨੇਮ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਠ ਦੁਪਿਹਰ ਤਕ ਕਰਨਾ। ਪਾਠ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਰਵਣ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਚਾਰਣ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦਸਦੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਠ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਵਾਇਆ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ ਮਲੇਆਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟ ਜਾਂਦੇ। ਰਹਿਰਾਸ ਦਾ ਪਾਠ ਉਥੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤਕ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਕੋਈ ਦਸ ਬਜੇ ਤਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ, ਫ਼ੇਰ ਘਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਦੋਂ ਸਮਾਧੀ ਖੁਲਦੀ, ਓਦੋਂ ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਚੁਲੇ-ਚੌਕੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਆਇਆਂ ਨੂੰ ਗਰਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਉਂਦੇ ਤੇ ਆਪ ਛਕਦੇ। ਇਸਤਰਾਂ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਨਿਭ ਰਿਹਾ ਸੀ ਮੇਰੇ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਗਦਰ ਲਹਿਰ ਚਲੀ ਅਤੇ ਜੱਥਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ

ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਗਿਆ। ਉਥੋਂ ਵਾਪਸ ਆਕੇ ਵੀ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਰਹਿੰਦੇ ਰਹੇ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਵਿਚ ਪਲੇਗ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਪਰ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸਰਦਾਰ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਨਾਭੇ ਜੱਜ ਸਨ, ਨੇ ਇਕ ਨੌਕਰ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਰਤਨ ਪਤੀਲਾ, ਕੜਛੀ, ਕਟੋਰੇ ਆਦਿ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਹੋਰੀਂ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਸਿਆਹ (ਕਾਲਾ) ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਬਰਤਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਪੈ ਗਈ? ਉਸ ਨੌਕਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਰਾਏ ਪੜ੍ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਬਣੀ ਰੋਟੀ ਖਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਦਸੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਨੌਕਰ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪਲੇਗ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਪੰਜ ਮੌਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।ਇਸ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਚਿਠੀ ਦੇਕੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਹੀ ਵਾਪਸ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ – ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਕੁਛ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਬੈਠਣਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਪ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਦੂਸਰਾ ਮੇਰਾ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਨਾਭੇ ਆ ਜਾਓ। ਸੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰਵਾਰ, ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਨਾਭੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਸਿਲਸਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਉਥੇ ਵੀ ਭਾਈ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਚੁਘਾ ਤੇ ਹੋਰ ਗਦਰੀ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ।ਬਾਹਰ ਇਕ ਛਿਛੜਿਆਂ ਦਾ ਬਣ ਸੀ ਉਥੇ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ।ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਵੀ ਲੈ ਜਾਂਦਾ।ਭਾਈ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਚੁਘਾ ਨੂੰ ਇਕ ਬਰਮੀ ਦਾਹ ਵੀ ਬਣਵਾ ਕੇ ਦਿਤਾ ਜੋ ਕੇਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ।

ਕੁਛ ਦਿਨ ਬਾਦ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਪੁਲਿਸ ਨਾਭਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਮਾਤੀ ਵੀ ਸੀ, ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਗਏ ਉਹ ਕੁਛ ਦੇਰ ਬੜੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਅਖੀਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਬੰਦ ਕਰ ਲਵੋ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸਦੀ ਕਦੋਂ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ । ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਤਾਮੀਲ ਕਰੋ। ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਉਜ਼ਰ ਨਹੀਂ"। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਤਲਾਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ ਸਿਰਫ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਬੰਦ ਹੀ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਸਰਾਂ (ਜੰਜ ਘਰ) ਦੇ ਇਕ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ-ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਘਰ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਦੋਨੋਂ ਵਕਤ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਪਚਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਘਰ ਲਈ ਬਜ਼ਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ।

ਕੁਛ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਉਥੇ (ਨਾਭੇ) ਆਏ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਦਸਿਆ, "ਤੇਰੀ ਮਾਈ (ਦਾਦੀ) ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਸਹੁਰੇ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸਿੰਘਣੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹਾਂ" ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਸਰਦਾਰ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਅਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਜ਼ਰ-ਬੰਦ ਸਨ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਇਕਲਾ ਹੀ ਸੀ।ਸੋ ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ, "ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਔਰ ਐਸੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਠ ਦੇ ਜਾਣੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਆ ਜਾਵੇ, ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਸਰਬ-ਲੋਹੀਆ, ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਪੁਚਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਵਾਲੀ ਸਾਂਭ ਲਵੇ ਫ਼ੇਰ ਮੈਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ"। ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਮੁੜ ਗਏ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਦ ਉਹ ਭਾਈ ਹਰਕੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਅਕਾਲ ਗੜ੍ਹ ਵਾਲਾ, ਜੋ ਸਰਬ-ਲੋਹੀਆ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ । ਔਰ ਮੈਂ ਬੇਬੇ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਜੀ, ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਚੇ ਵਾਂਗੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈਕੇ ਗੁਜਰਵਾਲ ਆ ਗਿਆ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ। ਉਹਨਾ ਦੇ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ, "ਮੈਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾਕੇ ਸਧਾਰਨ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾ ਆਉਨਾਂ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਪਾਠ ਕਰ ਲੈਣਗੇ, ਆਪਾਂ ਸਾਰੇ ਚਲਾਂਗੇ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਅਨੰਦ ਗੁਰਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਾ ਆਵਾਂਗੇ"। ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਕਲ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਉ। ਪਾਠ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਭਾਈ ਵੀ ਪਾਠ ਵਿਚ ਮਦਦ ਦਵੇਗਾ। ਭੋਗ ਪਾਕੇ ਜਾਓ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ।

ਚਾਰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਬਾਦ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੁਲਾਂਵਾਲ (ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ) ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਕੁ ਬਜੇ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਠੇ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮਕਾਨ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਠੇ ਉਤੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਹੈ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਹੈ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਪੁਲਿਸ ਹੀ ਪੁਲਿਸ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੂੰ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਬੰਬ ਫੈਕਟਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਘਰ ਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੈਸੇ ਨਾਰੰਗਵਾਲ, ਗੁਜਰਵਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਗਾ, ਜਿਨੇ ਵੀ ਸਿੰਘ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਜੋ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਸੀ, ਸਾਰਿਆ ਦੀਆਂ ਏਸੇ ਰਾਤ ਦਰ-ਬੰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਚਮਿੰਡਾ ਦੀ ਵੀ ਉਸੇ ਰਾਤ ਦਰ-ਬੰਦੀ ਹੋਕੇ ਸਵੇਰੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਸਾਡੇ ਘਰ, ਇਥੇ ਫੁਲਾਂਵਾਲ, ਵੀ ਉਸੇ ਰਾਤ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਇਕ ਸਫਾ-ਜੰਗ, ਜੋ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਪੁਲਿਸ ਲੈ ਗਈ। ਜਦ ਅਸੀਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਬਠਾ ਲਿਆ। ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਜੰਗਲ-ਪਾਣੀ ਜਾਣ ਦਿਤਾ ਨਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦਿਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਇਥੇ ਬੰਬ ਬਣਦੇ ਹਨ ਕਿਤੇ ਸਾਡੇ ਮਾਰਨ ਨਾ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਤਕ ਸਾਨੂੰ ਉਥੇ ਬਠਾ ਰਖਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਆਏ ਤਾਂ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਤਲਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਚਮਿੰਡਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਮੈਂ ਗੁਜਰਵਾਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕੀ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵੀ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਭਾਈ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਭਾਈ ਭਰਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗਵਾਲ, ਜੋ ਚੌੜਾ ਬਜ਼ਾਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਨਾ ਆਉਣ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਫਾ-ਜੰਗ ਪੁਲਿਸ ਕੋਲ ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰੰਟ ਗਰਿਫਤਾਰੀ ਜਾਰੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ।ਮੈਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸੀਂ ਮੈਣ ਦੁਆਬ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਅਜ ਉਹ ਖੰਨੇ ਕੋਲ ਮਾਜਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਵੇਰੇ ਭੋਗ ਪੈਣਾ ਹੈ"। ਮੈਂ ਛਪਾਰ (ਅਹਿਮਦ ਗੜ੍ਹ) ਤੋਂ ਗਡੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ।ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਮਾਜਰੀ ਭਾਈ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਆਸਾ

ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਪੁਛਣ ਲਗੇ ਕਿ ਸੁਣਾਓ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ। ਮੈ ਕਿਹਾ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਫੜੇ ਗਏ ਹਨ।ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਹਵਾਲਾਤ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਜ ਗਏ ਹਨ।(ਮੈਂ ਅਜੇ ਗੁਜਰਵਾਲ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਕ ਹੌਲਦਾਰ ਤੇ ਸਪਾਹੀ ਆਏ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਉਹ ਇਥੇ ਕਿਥੇ ? ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਲੈ ਗਏ ਸੀ" ਉਹ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਉਹ ਹਰਾਸਤ ਵਿਚੋਂ ਭਜ ਗਏ ਹਨ।ਅਸੀਂ ਤੰਦੂਰ ਤੋਂ ਰੋਟੀ ਖਵਾਉਣ ਗਏ ਸੀ")। ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਘਬਰਾਉ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਉਥੇ ਪੁਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ"। ਭੋਗ ਪੈ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਸੋ ਮੈਂ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਨੰਦਪੁਰ ਕਲੌੜ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਂ ਤਿੰਨੇ ਇਕਠੇ ਹੋ ਗਏ।ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ, ਊਨਾ ਵਗੈਰਾ ਚਕਰ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਕੁਛ ਦੇਰ ਬਾਦ ਭਾਈ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਖ ਹੋ ਗਏ। ਅਖੀਰ ਸਾਨੂੰ (ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੈਨੂੰ) ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜਵੱਦੀ ਨੇ ਫੜਾ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਜੱਥੇ ਵਿਚ ਸਰਬ-ਲੋਹੀਆ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਦਰਅਸਲ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਦਾ ਆਦਮੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਲੈ ਆਏ। ਮੁਢਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਥੇ ਬੰਦ ਸਨ।ਸਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਡਿਉੜੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਪਾਣੀ ਲੈਣ ਆਏ ਦੇਖ ਗਏ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੋਠੀ ਅਗੇ ਜਾਕੇ ਆਖਣ ਲਗੇ, "ਜੋੜੀ ਜੁੜੀ ਖੜਾਂਵ ਪੁਰਾਣੀ – ਜੋੜੀ ਆ ਗਈ ਹੈ" ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ, "ਸਾਨੂੰ ਅਗੇ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ"।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਰੋਗੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾ ਦੀ ਕੋਠੀ ਨਾਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ।ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।ਅਸੀਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫਤਹ ਬੁਲਾਈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁਛਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ, "ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਅਛਾ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ, ਇਹਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਨਾ ਫਸਿਓ"। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, "ਜੀ ਖੈਰ"। ਫਿਰ ਆਖਣ ਲਗੇ, "ਚਲੋ ਚੰਗਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸੀ"। ਕੁਛ ਦਿਨ ਬਾਦ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹਥਕੜੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਲਾਕੇ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।ਗਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ, ਹਥਕੜੀਆਂ ਦੇ ਛੈਣੇ ਬਣ ਗਏ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤਕ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ:"ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੁ ਜਿਨਿ ਸਿਰਿਆ ਤਿਨੈ ਸਵਾਰਿਆ॥" ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਪੁਜੇ।ਇਥੇ ਦੁਆਬੇ ਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮਿਲ ਗਏ।ਅੱਧੇ ਸਿੰਘ ੪ ਨੰਬਰ ਵਾਰਡ ਵਿਚ ਅਤੇ ਅੱਧੇ ਸਿਆਸਤ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਰਖੇ ਗਏ।ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਚਲਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਅੰਨ-ਜਲ ਬਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।੨੯ ਅਕਤੂਬਰ ੧੯੧੫ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਮੁਕਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਗਿਆ ਓਦੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬਾਦ ਜਲ ਛਕਿਆ। ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਤਕ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੇਵਲ ਜਲ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ, ਖਾਸ ਕਰ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਏ ਸਜਣ, ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਤੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੁਛਦੇ, "ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਛਕਦੇ ਪਰ ਤੁਹਾਡੇ ਚੇਹਰੇ ਤੋਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਸੇਰ ਦੁਧ ਰੋਜ਼ ਪੀਂਦੇ ਹੋਵੋ"।

ਕੋਈ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੋ ਬਜੇ ਉਠ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜੋ ਕੱਲੇ ਕੱਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।੬ ਨੂੰ ਫਾਸੀ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤੀ, ੪੫ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤੀ, ੬ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਫਲੇਵਾਲ, ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਉਮਰ ਕੈਦ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਸਜ਼ਾ ਘਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ – ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਬਿਰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਬਾਲਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਨੂੰ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਕੈਦੀਆ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ – ਇਕ ਨਿਕਰ (ਜਾਂਗੀਆ), ਝੱਗੀ (ਕੁੜਤਾ) ਤੇ ਟੋਪੀ – ਪਾਉਣ ਲਈ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਾਲੇ ਕਪੜੇ, ਟੋਪੀ ਤੇ ਨਿਕਰ, ਪਹਿਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ੭-੮ ਜਣਿਆਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਿਚ ਧੂਹ ਕੇ ਲਾਹ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਾਰ ਕੁਟ ਕੇ ਸੁਟ ਗਏ।

੩ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੯੧੫ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਪਕੀਆਂ ਰਿਬਟਾਂ ਨਾਲ ਲਾਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗਰੁਪਾਂ ਵਿਚ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਬਠਾਇਆ ਗਿਆ।ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਫਿਰ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਇਥੇ ਹੀ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਸਭ ਨੂੰ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਬੰਦ ਗਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬਾਹਰੋ-ਬਾਹਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਲੈ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਦੂਸਰੀ ਪੁਲਿਸ ਗਾਰਦ ਨੇ ਸਾਡਾ ਚਾਰਜ ਲੈ ਲਿਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਕੌਣ ਕਿਥੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਅਸੀਂ ਅੰਬਾਲੇ ਪੁਜ ਗਏ, ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ੮ ਜਣੇ, ਭਾਈ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ, ਉਤਾਰੇ ਗਏ। ਅੰਬਾਲਾ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਾਡਾ ਚਾਰਜ ਲਿਆ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਲ ਪੈਦਲ ਤੋਰ ਲਿਆ।ਬੇੜੀਆਂ ਸਾਡੇ ਪੈਰ ਕਟ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਸੀਂ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਵਾਰੀ ਲਿਆਉ ਤੁਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇਣ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਊ ਸਜ਼ਾ ਵਧ ਜਾਊ। ਅਸੀਂ ਆਖਿਆ, "ਉਮਰ ਕੈਦ ਅਗੇ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਫਾਂਸੀ ਹੀ ਹੈ ਇਕੋ ਦਿਨ ਟੈਂਟਾ ਮੁਕੂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰੁਲਣ ਨਾਲੋਂ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਤੁਰਨਾ"। ਅਖੀਰ ਉਹਨਾਂ ਗਡੀ ਲੈ ਆਂਦੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਪੁਜੇ।ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਮ ਕੈਦੀਆਂ ਜਿੰਨੀ ਖੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਵਾਲੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਕ ਕੋਠੀ ਖਾਲੀ ਛਡ ਕੇ, ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗਲ ਜਾਂ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀਏ। ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਕੋਠੀ ਅਗੇ ਕਲੀ ਕੀਤਾ ਘੜਾ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਲਾਲਟੈਣ ਵੀ ਰਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ੯ ਤੋਂ ੧੮ ਸੇਰ ਤਕ ਚਕੀ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ।ਇਕ ਮਿੰਟ ਲਈ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਢਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚਲੇ ਸਾਡੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਦੋ ਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ।ਸੋ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨੇ ਬਿਹਾਰ-ਉੜੀਸਾ ਗੌਰਮਿੰਟ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰੀ ਬਾਗ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।ਮੇਰੀ ਕੈਦ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ।ਮੈਨੂੰ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜ ਦਿਤਾ, ਭਾਈ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਵੀ ਘਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਅਖ਼ੀਰ ਉਥੋਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਰਿਹਾਈ ਹੋਈ। ▪▪

ਕਸ਼ਮੀਰ ਫੇਰੀਆਂ

ਪ੍ਰੋ. ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸੰਨ ੧੯੪੦ ਵਿਚ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਨੈ ਕਰ ਭੇਜੀ ਕਿ ਐਤਕੀਂ ਆਪ ਜੀ ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖ਼ਸ਼ੋ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਦਾਸ (ਪ੍ਰੋ. ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਬੁੰਗੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੋਦਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ। ਦਰਸ਼ਨ-ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਵਿਝੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮੂਹ ਸਤਸੰਗੀ ਵੀ ਉਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ''ਮੋਰੈ ਹਿਰਦੈ ਬਸਹੁ ਗੋਪਾਲ'' ਦੀਆਂ ਜੋਦੜੀਆਂ ਬਾਰੰਬਾਰ ਕਰਦੇ ਜਦ ਆਖ਼ਰੀ ਪਗਤੀ ''ਹਿਰਦੈ ਚਰਣ ਸਬਦੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ'' ਉੱਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜੇ ਹੋਇਆਂ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਕੀਰਤਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੋਲੇ, ਗੁਰਮੁਖੋ, ਦੇਖੋ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ, ''ਹਿਰਦੈ ਚਰਨ'' ਕਿਹੜੇ ? ''ਸਬਦੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ''।

੧੯੩੭-੩੮ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਪੰਥ ਦੇ ਉੱਘੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਪੁੱਜੇ। ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੋਂ ਇਕਰਾਰ ਲੈ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਚਕਾਰ, ਪੁਣਛ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣਗੇ।

ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਬੀਬੀ ਦਲੇਰ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਸੁਖਦੇਵ ਕੌਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਣਛ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਤਿੰਨਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਦਲੇਰ ਕੌਰ ਵਾਂਗ ਇਕ-ਸਮਾਨ ਹੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਬੱਚੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਖ਼ੂਬ ਅਨੰਦ ਬੱਝਦੇ ਸਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਨੂੰ ਟਕਸਾਲੀ ਜਕਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੌਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਕਿਰਪਾਲ ਕੌਰ ਆਦਿ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਤਰੁਣਾ ਦਲ ਕਰਕੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲਗਭਗ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਅਕਾਲੀ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋਲ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਕਈ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਸਿਮਰਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਆਉਂਦੇ ੧੯੩੯ ਦੇ ਸਾਲ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਸੱਦਾ ਭੇਜਿਆ। ਦਾਸ ਦੇ ਅਜ਼ੀਜ਼ ਕਾਕਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਲਟਨ ਉਥੇ ਹੀ ਟਿਕੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੀਬੀ ਸੁਖਦੇਵ ਕੌਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਖੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੀਬੀ ਦਲੇਰ ਕੌਰ, ਬੀਬੀ ਕੁਲਵੰਤ ਕੌਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਕਾਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਉਥੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਰੰਗ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬਟੌਤ, ਜੰਮੂ ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਠਹਿਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਪੁੱਜੇ। ਇੱਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਪਰਸਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਾਪਸ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਪੁੱਜ ਗਏ।

ਸੰਨ ੧੯੪੦ ਵਿਚ ਭਾਈ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਬਿਨੈ ਕਰ ਭੇਜੀ ਕਿ ਐਤਕੀਂ ਆਪ ਜੀ ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖ਼ਸ਼ੋ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਦਾਸ (ਪ੍ਰੋ. ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਬੁੰਗੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੋਦਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ। ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਬੜੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਵਿਆ:

ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਹਰਿ ਮਿਲਣ ਕਉ, ਕਿਉ ਦਰਸਨੁ ਪਾਈਆ ॥
ਮੈ ਲਖ ਵਿੜਤੇ ਸਾਹਿਬਾ, ਜੇ ਬਿੰਦ ਬੋੁਲਾਈਆ ॥
ਮੈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਡਾ ਭਾਲੀਆ, ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਨ ਸਾਈਆ ॥
ਮੈ ਦਸਿਹੁ ਮਾਰਗੁ ਸੰਤਹੋ, ਕਿਉ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਈਆ ॥
ਮਨੁ ਅਰਪਿਹੁ ਹਉਮੈ ਤਜਹੁ, ਇਤੁ ਪੰਥਿ ਜੁਲਾਈਆ ॥
ਨਿਤ ਸੇਵਿਹੁ ਸਾਹਿਬੁ ਆਪਣਾ, ਸਤਸੰਗਿ ਮਿਲਾਈਆ ॥
ਸਭੇ ਆਸਾ ਪੂਰੀਆ, ਗੁਰ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥
ਤੁਧੁ ਜੇਵਡੁ ਹੋਰੁ ਨ ਸੁਝਈ, ਮੇਰੇ ਮਿਤ੍ਰ ਗੋਸਾਈਆ ॥੧੨॥ (ਪੰਨਾ: ੧੦੯੮)

ਦਰਸ਼ਨ-ਲਾਲਸਾ ਵਿਚ ਵਿਝੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਤੁਕ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮੂਹ ਸਤਸੰਗੀ ਵੀ ਉਸੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦਰਸ-ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਲਈ ਅੰਦਰੋਂ ਹੂਕਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਅਤੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਉਂ ਦਰਸ-ਮਿਲਾਪ ਦੀਆਂ ਅਰਜ਼ੋਈਆਂ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਅਗਲਾ ਸ਼ਬਦ ਲਿਆ:

ਨੇਤ੍ਰ ਪੁਨੀਤ ਭਏ ਦਰਸ ਪੇਖੇ, ਮਾਥੈ ਪਰਉ ਰਵਾਲ ॥
ਰਸਿ ਰਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਉ ਠਾਕੁਰ ਕੇ, ਮੋਰੈ ਹਿਰਦੈ ਬਸਹੁ ਗੋਪਾਲ ॥੧॥
ਤੁਮ ਤਉ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲ ॥
ਸੁੰਦਰ ਸੁਘਰ ਬੇਅੰਤ ਪਿਤਾ ਪ੍ਰਭ, ਹੋਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਕਿਰਪਾਲ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਮਹਾ ਅਨੰਦ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਤੁਮਰੇ ਬਚਨ ਅਨੂਪ ਰਸਾਲ ॥
ਹਿਰਦੈ ਚਰਣ ਸਬਦੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ, ਨਾਨਕ ਬਾਂਧਿਓ ਪਾਲ ॥੨॥੭॥੩੮॥
(ਪੰਨਾ: ੬੮੦)

"ਮੋਰੈ ਹਿਰਦੈ ਬਸਹੁ ਗੋਪਾਲ" ਦੀਆਂ ਜੋਦੜੀਆਂ ਬਾਰੰਬਾਰ ਕਰਦੇ ਜਦ ਆਖ਼ਰੀ ਪਗਤੀ "ਹਿਰਦੈ ਚਰਣ ਸਬਦੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ" ਉੱਤੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜੇ ਹੋਇਆਂ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਕੀਰਤਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੋਲੇ, ਗੁਰਮੁਖੋ, ਦੇਖੋ ਇਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵਾਧੂ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ, "ਹਿਰਦੈ ਚਰਨ" ਕਿਹੜੇ ? "ਸਬਦੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਉ"। ਚਰਨ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਬਦ ਹਨ।

ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਾਸ ਬੀਬੀ ਤੇਜਵੰਤ ਕੌਰ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਆਇਆ। ਇਹ ਬੀਬੀ ਭਾਈ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਮੁੰਡੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਧਰਮ-ਪਤਨੀ ਸੀ, ਜੋ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਬੀਬੀ, ਬੀਬੀ ਇੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਅੰਕ-ਸਹੇਲੀ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੀ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੀਆਂ। ਦਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਸੁਬਾ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਬੀਬੀ ਤੇਜਵੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਟੀ.ਬੀ. ਹੋ ਗਿਆ। ਬੜਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਇਆ। ਕਈ ਵਾਰ ਮਰੀ ਪਹਾੜ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਦਾਰੂ-ਦਰਮਲ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰ ਬਿਮਾਰੀ ਵਧਦੀ ਹੀ ਗਈ। ਬੀਬੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਹਾਰ-ਹੰਭ ਕੇ ਅੰਤ ਆਪਣੇ ਘੁੰਗਰਾਣੇ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਪਿੰਡ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬੀਬੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਆਖ਼ਰੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਅੰਤਮ ਲਾਲਸਾ ਇਕੋ ਇਕ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ। ਸੋ, ਬੀਬੀ ਜੀ ਨੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਭੇਜੀ।

ਉਸ ਵਕਤ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਚਾਲੇ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾਂ ਨੀਯਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਸੋ, ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ। ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਥਾਪਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬੀਬੀ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਾਡੀ ਮਜਬੂਰੀ ਦੱਸਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਦੇਗ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਬੀਬੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਅਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਗੱਫੇ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨਿਵਾਸ ਵਿਖੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਜਾਣ। ਸੋ ਐਸਾ ਹੀ ਹੋਇਆ।

"ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰਿ ਨਾਤੇ" ਇਸ਼ਨਾਨੇ ਕਰ ਅਤੇ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿੰਡ ਸੇਖਵਾਂ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਏ। ਉਥੇ ਅੱਗੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੋ, ਬੜੇ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਭੋਗ ਪਿੱਛੋਂ ਖ਼ੂਬ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਦੁਪਹਿਰ ਤੱਕ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚਲੀ ਖ਼ਾਸ ਵਰਨਣਯੋਗ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬੀਬੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਜੀ (ਲੁਧਿਆਣਾ) ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ:

ਹਰਿ ਦਰਸਨ ਕਉ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਬਹੁ ਤਪਤੈ, ਜਿਉ ਤ੍ਰਿਖਾਵੰਤੁ ਬਿਨੁ ਨੀਰ ॥੧॥

ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਲਗੋ ਹਰਿ ਤੀਰ ॥

ਹਮਰੀ ਬੇਦਨ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਪੀਰ ॥੧ ॥ਰਹਾਉ ॥

ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ, ਸੋ ਭਾਈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਬੀਰ ॥੨ ॥

ਮਿਲੁ ਮਿਲੁ ਸਖੀ ਗੁਣ ਕਹੁ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਕੇ, ਲੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਧੀਰ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੀ ਹਰਿ ਆਸ ਪੁਜਾਵਹੁ, ਹਰਿ ਦਰਸਨਿ ਸਾਂਤਿ ਸਰੀਰ ॥੪ ॥੬ ॥ (ਪੰਨਾ: ੮੬੧-੬੨)

ਬੀਬੀ ਜੀ ਉਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਅਤੇ ਬੈਰਾਗ ਦੀ ਐਸੀ ਵਿਵਸਥਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗ-ਅੰਗ ਵਿਚੋਂ ਬਿਰਹੋਂ-ਕਾਂਗਾਂ ਉਮਡ-ਉਮਡ ਉਠਦੀਆਂ ਸਨ। "ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਪ੍ਰੇਮੁ ਲਗੋ ਹਰਿ ਤੀਰ" ਦੀ ਧੁਨੀ ਦੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਪਈਆਂ ਕਿ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਅੱਖਰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ 'ਤੀਰ' ਵਾਂਗ ਵੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਘੁੰਮ-ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਆ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬੀਬੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਹੌਂਸਲਾ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਿਆਰ-ਅਸੀਸਾਂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੀ ਤਰੁਠ ਕੇ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨਿਹਾਲੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਵਕਤ ਨੂੰ, ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੁਣੀ ਇਸ ਧੁਨੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਉਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਦਰਲਾ ਆਪਾ ਸੁਆਦ-ਸੁਆਦ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ।

ਸੇਖਵਾਂ ਤੋਂ ਚਾਲੇ ਪਾ ਕੇ ਜਥਾ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਾਊ ਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਬੇਰਾਇ ਕੋਲ ਪੁੱਜਾ। ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਪਿੱਛੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੪੦-੫੦ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕੀਤਾ।

ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਜਥਾ ਜੰਮੂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜਾ ਠਹਿਰਿਆ। ਉਥੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਜਥਾ ਬਟੌਤ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਉਥੇ ਸ: ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪੁੱਜਾ। ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਜਥੇ ਨੇ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਲਈ ਕਮਰਕਸੇ ਕਰ ਲਏ।

ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਸ: ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਖੇ ਹੀ ਜਥੇ ਦੇ ਠਹਿਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਸਵੇਰੇ-ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਹੋਏ। ਕਦੇ ਕਿਤੇ, ਕਦੇ ਕਿਤੇ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਹ ਕੀਰਤਨ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦੇ ਘਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਸਬ ਮਾਮੂਲ ਰੰਗਾਂ-ਤਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅਠ੍ਹਾਰਵਾਂ ਛਕਾ ਤੇ ਸਲੋਕ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਡਾਢੇ ਹੀ ਬੈਰਾਗ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ।

ੳ) ਸਜਣ ਮੇਰੇ ਰੰਗੁਲੇ ਜਾਇ ਸੁਤੇ ਜੀਰਾਣਿ ॥ (ਪੰਨਾ: ੨੩)

ਅ) ਜਿਉ ਜਿਉ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਉ ਹੋਵਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ: ੫੨੩)

ੲ) ਆਵਹੁ ਮਿਲਹੁ ਸਹੇਲੀਹੋ ਸਚੜਾ ਨਾਮੁ ਲਏਹਾਂ ॥

ਰੋਵਹ ਬਿਰਹਾ ਤਨ ਕਾ, ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਬੁ ਸਮ੍ਹਾਲੇ ਹਾਂ ॥ (ਪੰਨਾ: ੫੭੯)

ਸ) ਗੋਇਲ ਆਇਆ ਗੋਇਲੀ, ਕਿਆ ਤਿਸੁ ਡੰਫੁ ਪਸਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ: ੫੦)

ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਸੰਗਤ ਜਦੋਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲ ਪਈ ਤਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਰੰਗਵਾਲ ਵਾਲੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਖ਼ਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਪਿਛਲੀ ਸਾਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨਾ, ਕੀ ਸੱਬਬ ਹੈ? ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ, ਆਰਾਮ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਉਠੇ ਤਾਂ ਦਾਸ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅੱਜ ਆਸਾ

ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਵੈਰਾਗ-ਮਈ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਕੀ ਸਬੱਬ ਸੀ ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਜੋਗੀ, ਓਹ ਬੀਬੀ ਤੇਜਵੰਤ ਕੌਰ ਜੋ ਘੁੰਗਰਾਣੇ ਸਖ਼ਤ ਬਿਮਾਰ ਸੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਉਤਾਵਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਲਈ ਉਥੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਉਣ ਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਦੇਗ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘ ਭੇਜੇ ਸਨ, ਉਹ ਅੱਜ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਤੇ ਇਹ ਪੰਜ-ਭੂਤਕੀ ਸਰੀਰ ਦਾ ਚੋਲਾ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਸਿੱਧੀ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਿਆਂ, ਉਥੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।

ਬਸ ਫਿਰ ਵੈਰਾਗ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੀਬੀ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਰਤਨ-ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਮਰਕੱਸੇ ਕਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਇੱਥੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਫਿਰ ਉਸ ਬੀਬੀ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਗੁਰਮਤੀ ਜੀਵਨ ਬਾਬਤ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਦਸਦੇ ਰਹੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਕਦੇ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਕੋਈ ਕੀਰਤਨ-ਸਮਾਗਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਬਾਊ ਜੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮੀਲ ਕੁ ਪੈਂਡਾ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵੱਲ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ। ਇਕ ਉੱਚੀ, ਪਰ ਬੜੀ ਰਮਣੀਕ ਘਾਹ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਸੋਦਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਘਰ ਵੱਲ ਪਰਤਦੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਿਆਰੇ ਸਰਦਾਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਕਰਵਾਇਆ, ਕੀਰਤਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜਥੇ ਦੀ ਬੜੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।

ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਜਥਾ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਅਨੰਦ-ਰਸ ਮਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਜੰਮੂ-ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਰਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ, ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਡੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਗਿਆ।

ਆਉਂਦੇ ੧੯੪੧ ਦੇ ਸਾਲ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਾਊ ਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਸ: ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਥੇ ਆਰਾਮ ਕਰਕੇ ਜਥੇ ਨੇ ਗੁਲਮਰਗ ਲਾਗੇ ਇਕ ਨਵੇਂ ਅਸਥਾਨ ਲਈ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ।

ਇਹ ਥਾਂ ਸ: ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਰੀਦ ਕੇ ਇੱਥੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਬੰਗਲਾ ਬਣਵਾਇਆ ਤੇ ਬਾਗ਼ ਲਵਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਥਾਂ ਬੜੀ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ, ਰਮਣੀਕ ਤੇ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਪਰ ਸੀ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨਦੇ ਖ਼ੂਬ ਅਨੰਦ ਮਾਣੇ।

ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਰਮਣੀਕ ਸਮਝ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਲਿਜਾ ਕੇ ਉਥੇ ਵਸਾਏ ਸਨ। ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਪੁਣਛ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੋਇਆ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਖ਼ੂਬ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਚੱਲਿਆ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਪੈਣੀਆਂ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਊ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਨਦੀ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਥਰਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਬੈਠਣਾ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚੌੜੇ ਚਪਟੇ ਪੱਥਰ ਨਿੱਤ ਅਨੰਦ ਮਾਣਨ ਲਈ ਮੱਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਕਾਂਤ ਦੇ ਰੰਗ ਬੱਝੇ ਹੋਣੇ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਖਹਿ ਖਹਿ ਵਗਣਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਡਾਢੀ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲ ਕੇ ਅਜੀਬ ਰੰਗ ਬੱਝੀ ਜਾਣੇ, ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ 'ਤੇ ਚੌਂਕੜੇ ਸਜਾ ਲੈਣੇ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਲੈਅ ਨਾਲ ਇਕ-ਸੁਰ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਰੁਣਝੁਣ ਲਾ ਦੇਣੀ।

ਬਸ ਫਿਰ ਹੋੜਨ ਹਟਕਣ ਵਾਲਾ ਕੌਣ ਸੀ। ਚਲ ਸੋ ਚਲ, ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਚਲੂਲੇ ਬਿਸਮਾਦੀ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਰੰਗੀਜੀ ਰਹਿਣਾ। ਇਉਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਖ਼ੂਬ ਰੰਗ-ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਰਹੇ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਵਾਪਸ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਪੁੱਜੇ। ਉਥੇ ਵੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਵਾਪਸ ਸਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਜ ਗਏ।

('ਸੂਰਾ' ਅਗਸਤ ੧੯੮੧ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੱਦਾ

ਨਾਮ, ਮੁਕੰਮਲ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਸਰੀਰ, ਮਨ ਅਤੇ ਰੂਹ ਦਾ ਅਸੀਮ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ। ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਲਈ, ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ, ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਕਮਾਈ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਮਈ ਭਾਵਨਾ ਅਧੀਨ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦਿਲੋਂ ਵਜੋਂ ਇਸ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਣਾ, ਲਾਜ਼ਮੀ ਰੂਹਾਨੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਹਾਨ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਦੀ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਦੀ ਦਿਲੀ ਇੱਛਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੌਣ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਚੇਤ ਪਰ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹੁੰਗਾਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ ? ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਲੱਗਣਗੀਆਂ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪਾ ਲਵੇਗਾ।

ਯਕੀਨਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਤੱਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕੇਵਲ ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਝਰੀਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿੰਨਾ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵਾਲਾ ਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਪਸਰੇ ਹਨੇਰੇ ਦਾ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਉਚੇ ਅਤੇ ਚਮਕਦੇ ਸ਼ਿਖ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦੇ। ਯਕੀਨਨ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ। ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਨਿਮਰਤਾ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਵੀ ਅਸੰਖਾਂ ਲਾਟਾਂ ਹਨ, ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਅਸੰਖਾਂ ਸ਼ਮਸ਼ੀਰਾਂ ਹੋ ਟੁਟਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਖ਼ੂਨ ਵਿਚ ਹਲੂਲ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਾਮ, ਜਿਸ ਦੇ ਜਪਣ ਨੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪਿਆਰ, ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਸੰਭਾਵੀ ਸਲਤਨਤ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰੱਖਣੀ ਹੈ।

-ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਈ

ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਬੀੜ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹੀ ?

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ
ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਤਿਨਾਮ, ਕੇਵਲ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਿਥਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਧੁਰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਅਵਤਰਿਆ। ਇਸ ਪਰ ਕਈ ਸਜਨ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਭਗਤ ਜਨ- ਭਗਤ ਕਬੀਰ, ਨਾਮਦੇਵ, ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਆਦਿਕ ਹੋਏ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ? ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਕ ਹੋਣ ਕਰਿ ਹੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਆਦਿ।"

ਇਸ ਸ਼ੰਕਾ-ਨਵਿਰਤੀ ਨਮਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਚਾਨਣੇ ਜੋ ਖੋਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ-

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਉਹ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਜੋ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਭਗਤੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਦੇ ਉਮਾਹ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਬਾਣੀ ਚਾੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਗਾਧ ਕਲਾ ਦਵਾਰਾ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਦਿਵਯ ਜੋਤੀ ਜਾਮੇ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ-ਪਾਰਸ-ਸ਼ਕਤਿ-ਕਲਾ-ਸੰਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਅਤੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਦੱਰਸ਼ ਹੀ ਧੁਰ ਅਗੰਮੀ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਅਵਤਰੀ। ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਜਗ-ਜਨਮੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਉਚਾਰਨ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਚਾਹੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਗੁਰ-ਪਾਰਸ-ਕਲਾ-ਸੰਪੰਨ ਅਤੇ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਊਣਤਾ ਸੀ।

ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਬੀਰ-ਪੰਥੀ ਆਦਿਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਅੰਦਰ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪੁਸਤਕ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਓਹਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਭਗਤ ਦੀ ਬਾਣੀ ਭੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਛਾਂਟਵੀਂ ਤੇ ਚੋਣਵੀਂ ਬਾਣੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸੋਈ ਬਾਣੀ ਚੜ੍ਹੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਗਾਧ ਭਾਣੇ ਅੰਦਰਿ ਗੁਰਬਾਨੀ, ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰ-ਪਾਰਸ-ਕਲਾ ਸੰਪੰਨ ਹੋ ਕੇ ਅਵਤਰੀ ਹੈ।

ਜਗਤ ਵਿਖੇ ਜਨਮੇ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਉਹ ਭਗਤ ਅਵਤਾਰ ਸਦਵਾਏ, ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਲੋਕਾਚਾਰ ਗੁਰੂ ਪਦ ਦੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਾਨੰਦ, ਗੋਰਖ ਆਦਿਕ ਬਥੇਰੇ ਆਪੇ ਹੀ ਬਣ ਬਣ ਬੈਠੇ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਹ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਥਾਪੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਚਾਰੀ ਆਪੇ ਬਣ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਿਸੇ ਭਗਤ ਯਾ ਅਵਤਾਰ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਿਤਨੀਆਂ ਭੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ, ਸੰਪ੍ਰਦਾਵਾਂ ਤੇ ਮਤਾਂ ਦੇ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੋਢੀ ਅਵਤਾਰ ਭਗਤ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਹੀ ਉਹ ਮੱਤ ਚਲਾਏ ਤੇ ਆਪ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢੀ ਸਦਾਏ ਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਭੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹੋਂ ਗੁਰੂ ਮਰਤਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਨਦਰ ਮਿਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਮੱਤ ਚਲਾਏ। ਉਹ ਆਪੇ ਹੀ ਲੋਕ-ਮਨੌਤੀ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸਦਵਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਪਦਵੀ ਵਾਲੀ ਥਾਪਨਾ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਏਜ਼ਦੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ, ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਸਤਿ ਬਾਣੀ ਕਹਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਸਤ ਬਾਣੀ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸੱਚੇ ਗੁਰੂ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਥਾਪਨਾ ਅਰਥਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਮਿਲੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ "ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਕੋਈ॥" (ਆਸਾ ਮ. ੩ ਪਟੀ, ਅੰਕ: ੧੩, ਪੰਨਾ : ੪੩੫) ਦੇ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੀ ਸੱਚਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਚੇ ਗੁਰੂ, ਨਾਮ-ਧਰੀਕ ਲੋਕਾਚਾਰੀ ਆਪੇ ਬਣ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਝੋਂ ਹੋਰ ਸਭ ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਸੱਚੀ ਹੈ:-

ਆਵਹੁ ਸਿਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਗਾਵਹੁ ਸਚੀ ਬਾਣੀ॥
ਬਾਣੀ ਤ ਗਾਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕੇਰੀ ਬਾਣੀਆ ਸਿਰਿ ਬਾਣੀ...॥੨੩॥
(ਰਾਮਕਲੀ ਮ. ੩, ਅਨੰਦੁ, ਪੰਨਾ : ੯੨੦)

ਸੋ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ, ਬਾਣੀਆਂ ਸਿਰ ਬਾਣੀ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਭਗਤ ਦੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਤੇ ਗਿਆਨ-ਅਵਤਾਰੀ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ "ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਚੀ ਹੈ ਬਾਣੀ॥ ਬਾਣੀ ਤ ਕਚੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰ ਕਚੀ ਬਾਣੀ॥" (ਰਾਮਕਲੀ ਮ.੩ ਅਨੰਦੁ, ਅੰਕ ੨੪, ਪੰਨਾ : ੯੨੦) ਦੇ ਗੁਰਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਚੀ ਹੈ। ਕੱਚੀ ਬਾਣੀ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਕਾਹਨੇ ਆਦਿ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ। ਇਹ ਕਾਹਨੇ ਆਦਿ ਭਗਤ ਇਸ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਆਏ ਸਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੋਰ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਭੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਾਣੇ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਆਏ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਭਗਤ-ਭੁਤਕੀ-ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਉਚਾਰੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਅਕਾਲ-ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੀ-ਤੇਜ-ਪਰਤਾਪ ਉਦੋਤ ਕਰਿ, ਹੁਕਮ ਧੁਰੰਧਰੀ ਚਲਤ ਵਰਤਾ ਕੇ ਦਿੱਬਯ ਜੋਤੀ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੁਬ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਮ ਖੰਡ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰਵਾਇ ਕੇ ਸ਼ਬਦ-ਗੁਰ-ਸੱਤਾ ਦੇ ਕੇ ਪਰਤੱਖ ਸਾਕਾਰੀ ਦਿੱਬਯ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ ਕਰਮ ਖੰਡੋਂ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ਵਾਸੀ ਕਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਸਮੀਪਤਾ ਦਾ ਭਾਗੀ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਗੁਰ-ਪਾਰਸ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੀ-ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿੰਚਾਰ ਕਰ "ਬੋਲਾਇਆ ਬੋਲੀ ਤੇਰਾ" (ਸੋਰਠਿ ਮ. ੫, ਪੰਨਾ : ੬੨੩) ਗੁਰਵਾਕ ਦੇ ਭਾਵ ਅਨੁਸਾਰ ਬੋਲਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਾਇਆ।

ਹਾਂ ਜੀ! ਇਉਂ ਧੁਰ ਖਸਮ ਰਜ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਤੇ ਸਸ਼ੋਭਤ ਹੋਈ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਆਈ। ਲਿਖਤ-ਉਤਾਰਿਆਂ ਕਰਿ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਹੁਕਮ ਏਜ਼ਦੀ, ਗੁਰ-ਨਦਰ-ਕਟਾਕਸ਼ੀ-ਭਾਣਿਆਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਧੁਰੋਂ ਉਤਰੀ। ▪▪

ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਤੇ ਭੱਟ ਬਾਣੀ

ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕਲਾਧਾਰੀ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਹ ਵੱਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਤਨਕ ਮਾਤ੍ਰ ਨਦਰ ਕਰੰਮੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਵਰਤਾ ਕੇ ਵਕੂਫ਼ ਹੀਣ ਗੁੰਗਿਆਂ, ਖਲ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਪ੍ਰੋਕਸ਼ ਗਿਆਨ ਦੀ ਤੱਤ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਸਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਕਰਾ ਦੇਣ। ਗੁਰੂ ਅੱਠਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜੋਖਰੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕ ਖਲ ਮੂਰਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਕਰਖਣੀ ਛਿਟੀ ਦਾ ਸਪੱਰਸ਼ ਕਰਾ ਗੂੜ੍ਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਪਤ-ਸਲੋਕੀ-ਗੀਤਾ ਦਾ ਤਤ-ਬੇਤਾ ਗਿਆਨ ਬਕਤਾ ਅਤੇ ਅਰਥ-ਬੋਧ-ਵਖਿਆਤਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਓਹ ਤਤ-ਗਿਆਨ ਵਖਿਆਨ ਗੁਰੂ-ਕਲਾ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ। ਤਾਂ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰ-ਸੱਤਾ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਵਖਿਆਨ ਸੀ, ਨਾ ਕਿ ਉਹ ਮੂਰਖ ਦਾ ਗਿਆਨ।

ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਕਥਾ ਭੀ ਇਹੋ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਅਗਾਧ ਕਲਾ ਵਰਤਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖੋਂ 'ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਕੀ ਵਾਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਈ, ਨਹੀਂ ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਦੀ। ਉਹ ਬਾਣੀ ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਪ੍ਰਥਾਇਕ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੋਣ ਕਰਿ, ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ 'ਆਖੀ ਬਲਵੰਡ ਤਥਾ ਸਤੇ ਡੂਮ ਨੇ'। ਅਖਵਾਈ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲਾਧਾਰੀ ਨੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਕੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ ?

ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਕਥਾ ਭੀ ਇਹੋ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੇ ਅੰਤਰ-ਆਤਮੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਅਗਾਧ ਕਲਾ ਵਰਤਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖੋਂ 'ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਕੀ ਵਾਰ' ਉਚਾਰਨ ਕਰਾਈ, ਨਹੀਂ ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਦੀ। ਉਹ ਬਾਣੀ ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਪ੍ਰਥਾਇਕ ਵਡਿਆਈ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਹੋਣ ਕਰਿ, ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਹੈ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ 'ਆਖੀ ਬਲਵੰਡ ਤਥਾ ਸਤੇ ਡੂਮ ਨੇ'। ਅਖਵਾਈ ਸਮਰੱਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਲਾਧਾਰੀ ਨੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੱਤੇ ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਕੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ ?

ਕਾਠ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਕਹਾ ਕਰੈ ਬਪੁਰੀ ਖਿਲਾਵਨਹਾਰੋ ਜਾਨੈ ॥੩॥ (॥੫॥੧੨੬॥)
(ਗਉੜੀ ਮ. ੫, ਪੰਨਾ : ੨੦੬)

ਤਾਂਤੇ ਗੁਰ-ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੀ ਹੋਣ ਕਰਿ ਸਤੇ ਬਲਵੰਡ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ।

ਭੱਟਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ। ਜੁਗ-ਜੁਗਾਂਤ੍ਰੀ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਭਰਮਦੇ ਭਟਕਦੇ ਵੇਦ-ਅਵਤਾਰੀ ਬ੍ਰਹਮੇ ਆਦਿਕ ਜੰਤ ਜੀਉੜੇ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕਲਿਆਣ ਨਮਿੱਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆਏ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪਰਮ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ। ਨ ਸਿਰਫ਼ ਉਧਾਰ ਹੀ ਕੀਤਾ, ਬਲਕਿ ਧੁਰ ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਲੀਲ੍ਹਾ ਚਲਤ ਵਰਤਾਇ ਕੇ ਜੁਗਾਂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ, ਗੁਰ-ਕਲਾ-ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੀ-ਨਜ਼ੀਰ ਖੜੀ ਕਰ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖੋਂ- ਹਾਂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਵ-ਜਿੰਦ-ਜੀਵਨੀ ਮੁਖ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੋਮਾ ਸਰਸ਼ਾਰ ਕਰਾਇਆ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਜੋਤਿ ਜੁਗਤੀ ਕਲਾ ਕਉਤਕ ਦੁਆਰਾ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਘਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਫੁਟ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਭੱਟ-ਬਿਉਂਤ ਬਾਣੀ।

ਬਪੁੜੇ ਭੱਟ ਤਾਂ ਨਿਰੀਆਂ ਕਾਠ ਦੀਆਂ ਪੁਤਲੀਆਂ ਹੀ ਸਨ। ਜੰਤ ਬਜਾਵਨਹਾਰੇ ਜੰਤ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਮਰੱਥ ਆਪ ਸਨ। ਜੰਤਰ ਕਲਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸ੍ਵੈ-ਕਉਤਕੀ ਨਿਜ ਵਰਤਾਈ ਹੋਈ ਕਲਾ ਸੀ। ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਕਰਿ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਨ ਨੇ ਹੁਕਮ ਅਕਾਲ, ਕਲਾ-ਕਉਤਕੀ-ਚਲਿਤ ਇਹ ਵਰਤਾਇਆ ਕਿ ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਸਰੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਫੁਹਾਰਾ ਚਲਵਾਇਆ। ਇਸ ਬਿਧਿ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੋ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਵਤਰੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਚਕਰ ਫਿਰਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਸਮੱਗਰ ਬਾਣੀ ਨੇ ਭੀ ਸਤਿਨਾਮ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਇਤਰ (ਹੋਰ) ਬਾਣੀਆਂ, ਅਰਥਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਖੇ ਅਵਤਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਭਗਤਾਂ ਰਚਿਤ ਆਨ (ਹੋਰ) ਬਾਣੀਆਂ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਨਹੀਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਾਇਆ, ਕ੍ਰਿਤਮ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰ-ਦੀਖਿਆ-ਰਹਿਤ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਚਕਰ ਨਹੀਂ ਫਿਰਾਇਆ, ਕ੍ਰਿਤਮ ਨਾਮਾਂ ਦਾ ਰਟਨ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਰਹੀ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਸਤਿਨਾਮ ਤੁਲ ਕਲਿਆਣ-ਕਾਰੀ ਹਨ ਯਾ ਨਹੀਂ ? ਇਹ ਇਕ ਵਖਰਾ ਚੈਪਟਰ (ਅਧਿਆਇ) ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵਖਰੇ ਤੇ ਲੰਬੇ ਲੇਖ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਥੇ ਇਤਨਾ ਲਿਖ ਦੇਣਾ ਪਰਮ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕਤ-ਮਾਰਗ ਲਈ, ਅਪ੍ਰੋਕਸ਼ ਗਿਆਨ ਲਈ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਤੇ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕ੍ਰਿਤਮ ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਭੀ ਲਖ ਦਰਜੇ ਗੁਣਕਾਰੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਸਤਿਨਾਮ ਦੀ ਕਲਿਆਣ-ਕਲਾ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਭਗਤੀ-ਮਾਰਗ ਦਾ ਮਰਕਜ਼ੀ ਨੀਸਾਣ ਹੋਣ ਕਰਿ ਕ੍ਰਿਤਮ ਨਾਮ ਭਗਤਿ-ਕਲਾ ਉਪਜਾਇਕ ਅਤੇ ਭਗਤਿ ਉਪਾਸ਼ਯ ਦੇ ਨਿਕਟ ਲੈ ਜਾਣ ਨੂੰ ਆਨ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਅਧਿਕ ਸਹਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਖਰਾ ਲੇਖ ਲਿਖਣਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਸੋ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਰੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਲਿਖਾਂਗੇ।▪▪

ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਬਾਲਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਲਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗਦੀ ਸੀ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਰ ਪਾ ਕੇ। ਉਹ ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਦਾ ਨਿਰੋਤਸਾਹਿਤ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣਾਂ ਲੋੜਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਬੜਾ ਭਾਵੁਕ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਲਾਜਵੰਤੀ ਦੇ ਪੱਤੇ ਛੋਹ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਛੂਈ ਮੁਈ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਸਚਰਜਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਸੀ। ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਛੋਟੀਆਂ ਲਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਕਿਉਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਅਰਸ਼ੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਪੌਦੇ ਵਾਂਗ ਮਹਿਸੂਸਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦਰੱਖ਼ਤ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਵੇਗੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਅਰਸ਼ੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਛੋਹਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਾਹਦੇ, ਦੀਵੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੀਵੇ ਜਗ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਪਿਛੇ ਆਵੇਗੀ ਪਰ ਉਸ ਜੀਵਨ ਚਿਣਗ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਛੋਹਣਾ ਤੇ ਜਲ ਉਠਣਾ ਉਸੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲਣਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਉੱਠੀ। ਉਸ ਜਵਾਨ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ' ਦਾ ਖ਼ਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਨੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਉਮਰੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਵਾਲਾ, ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ, ਭਾਈ ਸੀ, 'ਸਿੱਖ'। ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜਾਂ ਜੀਵਨੀ ਲੇਖਕ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਨਾਲ ਕੀ ਬੀਤੀ। ਆਮ ਇਤਿਹਾਸ ਵਾਕਿਆਤ ਤੇ ਜਿੰਦ-ਹੀਣ ਤੱਥਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਰਣਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬੀਤੇ ਵਾਕਿਆਤ ਦਾ ਸਹੀ ਇੰਦਰਾਜ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਕਿ ਆਮ ਕਰਕੇ ਗਲਤ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸ ਪਾਸ ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੋ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖੋਗੇ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਤਿ ਕੀਤੇ ਇਕ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਆਚਰਣ ਪ੍ਰਤਿ ਤੁਹਾਡੀ ਧਾਰਣਾ ਲੜਖੜਾ ਉਠੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਉਸ ਮੂਕ ਹਮਦਰਦੀ ਕਾਰਣ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਸੀਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗੇਗਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਜੀਵਨੀ ਦੋਵੇਂ ਝੂਠ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਰੂਹ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਅੱਜ ਤਕ ਅਣਗੌਲੀ ਤੇ ਅਣਕਹੀ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਦਾ ਅਚੰਬਾ ਅਤੇ ਇਲਹਾਮ ਹੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਾਡੀ ਤਰਕ ਬੁੱਧੀ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੇਖੋ। ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਅਚੰਬਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚਰਾਂਦ ਦੇ ਕੁਝ ਘੁਮਾਵਾਂ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਚਾਰਦਾ, ਚੁਪ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਮਸਤ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਜੁੜਿਆ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਰੰਗਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਉਹ 'ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲ' ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੀਤ ਗਾਂਦੇ ਪੰਛੀ ਦੀ ਥਰਥਰਾਹਟ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਧੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਲੂੰ-ਕੰਡੇ ਖੜੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਨੇਤਰ ਲਾਲ, ਅੱਧ-ਮੀਟੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਲੇ, ਵਿਸਮਾਦਤ, ਪੂਰੇ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਹੁਲਸੇ ਅਤੇ ਨਾਲੇ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਵੀ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਜਾਗੇ ਆਵੇਸ਼ ਦੇ ਅਰੁਕ ਵੇਗ ਅਤੇ ਨਿਸਬਾਸਰ ਰੰਗ ਰੱਤੜਿਆਂ ਰਹਿਣ ਨੇ, ਉਸ ਦੇ ਤੇਜਸਵੀ ਸੰਸਾਨਿਵਾਰਕ ਜੀਆਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠਾਰਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਬੱਦਲ ਵਾਂਗ, ਸੂਰਜ, ਚੰਨ ਅਤੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਛਾਂ ਵਾਂਗ ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਰਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਰੰਗ ਦਿੱਤਾ। ਵੀਰਾਨੇ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ। ਕਿਸੇ ਪਿਆਰ ਵਿਗੁੱਤੀ ਕਾਮਣ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਇੰਨਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ, ਜਿੰਨਾ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਸੀ। ਆਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਫ਼ਰਿਆਦ ਹਰਾਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਰ ਪਸ਼ੂ ਲਈ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ ਇਨਤਹਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਕਾਮਣੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਤਾਰ ਝੁਣ ਝੁਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਨ ਨੂੰ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਮਿਲ ਪੈਣ ਤੇ ਸਵਰਗੀ ਹੁਲਾਸ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਵੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਇਸ ਹੁਸੀਨ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ 'ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਜਗਤ ਸਭ ਆਇਆ' ਸੀ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਸੱਚ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਣ ਨਾਲ, ਉਸ ਵਸਲ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਬਿਆਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਰਣਨ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਪਾਸ ਬੇਲੋੜ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ, ਆਵਾਜ਼ ਤੁੱਛ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਦੇਹ ਨੇ ਮਨ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਕਸੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਬਦਲਵਾਂ ਝਲਕਾਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਦਾ ਮਾਨਵ-ਵਾਦੀ ਹਿਰਦਾ ਅੰਦਰ ਵਿਗਸੇ ਅਗੰਮੀ ਫੁਲ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਦੀਪਕ ਵਾਂਗ ਜਗਮਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਮਨਾਮ ਜਲੀ ਜਾਣਾ ਅਸੀਮ ਸਿੱਖੀ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਕਲਾਤਮਿਕ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਤਿ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਵਿਹਾਰ ਸੀ।

ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਵੋ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਕੋਈ ਸੰਤ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਘਾਲਣਾ ਉਸ ਵਿਸ਼ੁੱਧ, ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਸਮਾਦੀ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਧਾਰਣੀ ਸੀ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਅਕਹਿ ਸਰੂਰ ਵਿਚ ਇਕ ਅਸੀਮ ਸੰਵੇਦਨਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵਾਸਾ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਦੀ ਇਹ ਸਿਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਝਲਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਰਦ ਰੰਞਾਣੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਬਦਲੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਜਿਹੜੀ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਿੱਠਤ ਵਿਚ ਗੁੰਨ੍ਹੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਵੈ-ਅਨੁਭੂਤੀ ਵਿਚ ਨਿਆਂ ਦਾ ਭਾਵ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਨਫ਼ਰਤ ਲਈ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਿਆਂ ਠਹਿਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਜਾਂ ਜੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਸਵੈ-ਬਲੀਦਾਨ ਦਾ ਰੂਪ ਵੀ ਧਾਰਣ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕਮਲ ਵਾਂਗ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾ ਸੁੰਦਰਮ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਣ ਤੇ ਇਕਤਫ਼ਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸੇਵਾ ਜੋ ਰੱਬੀ ਹੁਸਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈ ਹੈ।

ਇਹ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁਧ ਕਿਸੇ ਰਾਜਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਵੇਖ ਸਦਾ ਤਲਮਲਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਰਸ ਤੇ ਦਇਆ ਦਾ ਸਾਗਰ ਛਲਕ ਉਠਿਆ ਸੀ। ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੀਆਂ ਕਸਕਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਉਦੋਂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਗਵਾਲੀਅਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਕ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ੋਭਦਾ ਤੇ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਅਸਹਿ ਦੁੱਖ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਤੇ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਪਰ ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਤੜਪ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰਾਤ ਪੈਣ ਤੇ ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਜੋਤ ਜਗਾਉਂਦਾ, ਅਤੇ ਯਾਦ ਵਿਚ ਮਸਤ ਅਕਸਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਕਰਮਾ ਕਰਦਾ। ਦਰਦ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀਆਂ ਹੂਕਾਂ ਤੇ ਕਸਕਾਂ ਮਾਹੀ ਨੂੰ ਭੇਜਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੱਚਮੁੱਚ ਉਹ ਅਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਆਪ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਆਉਂਦਾ ਵੀ ਸੀ। ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਲੀਅਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਭਾਈ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਪਿਆਰ ਵਿਲਕਣੀ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਸਨ।

ਗੁਰੂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਅਤੇ ਤੜਪਣੀ ਨੇ ਮੇਲ ਤੇ ਅਕਹਿ ਸਰੂਰ ਦਾ ਰੂਪ ਵਟਾ ਲਿਆ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਤੇ ਨਵਾਂ ਰੰਗ ਆਇਆ। ਭਾਈ ਬੁੱਢਾ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਢਾਣੀ ਵਿਚ ਆ ਰਲਿਆ ਅਤੇ ਮੌਨ ਧਾਰ ਲਈ ਅਤੇ ਖੱਬਲ ਘਾਹ ਤੇ ਗਊਆਂ ਚਰਾਂਦੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਛਲਕ ਉਠਿਆ।▪▪

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ

ਭੂਮਿਕਾ

'ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ' ਸ਼ਬਦ ਅਠ੍ਹਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਘੜਿਆ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਕੋਈ ਯੋਗ ਆਗੂ ਨਾ ਉਭਰਿਆ। ਥਾਉਂ-ਥਾਈਂ ਸਿੰਘ ਸਥਾਨਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਕਮਾਂਡ ਹੇਠ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸੰਨ ੧੭੧੦ ਤੋਂ ੧੭੧੬ ਤੱਕ ਦੇ ਲਗਭਗ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਮੁਗ਼ਲ ਸਾਮਰਾਜ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਿਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਮੁਗ਼ਲ ਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਸੰਨ ੧੭੧੬ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਖੁਰਾ-ਖੋਜ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਪਾਲਿਸੀ ਬਣਾ ਲਈ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਪਾਸ ਦੋ ਹੀ ਰਸਤੇ ਸਨ; ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਸ ਕਟਾ ਕੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਪਤ ਹੋ ਜਾਣ, ਜਾਂ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸਈ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੜਦੇ-ਲੜਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਰਕਾਰੀ ਜਬਰ ਵਿਰੁੱਧ ਜਥੇਬੰਦ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਉਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਫ਼ੌਜ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਣਦੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਗਲੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨਾਲ ਤਕੜਾ ਲੋਹਾ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਥਿਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਮਤਿਆਂ ਨੂੰ 'ਗੁਰਮਤਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਟੂਕ: "ਇਕੁ ਸਿਖੁ ਦੁਇ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਪੰਜੀਂ ਪਰਮੇਸਰੁ॥' (ਵਾਰ ੧੩, ਪਉੜੀ ੧੯) ਦਾ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਰਵਾਇਤ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਦੀ ਸੌਂਪਣਾ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਵਿਚ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਪੰਥਕ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੇਧ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਲੈਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਇਆ। ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਹੁਕਮ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਪਹਿਲਾ 'ਗੁਰਮਤਾ' ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ, ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਥਾਨ ਮੁਤਾਬਕ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਵੀਂ ਪਰੰਪਰਾ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਹੀ ਜਨਮ ਲਿਆ।

"ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਵਸੈ ਜੀਉ ॥" (ਮਾਝ ਮ. ੪, ਅੰਕ : ੯੪) ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੇਧ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਬਖਸ਼ਦੀ ਹੈ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਚੰਦੂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮੋੜਿਆ ਸੀ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸੰਗਤ ਦਾ ਇਤਨਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਲਈ ਸੇਧ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ :

ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
ਹਰਿ ਨਾਮੈ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ਜੋੜੀ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੈਸਹੁ ਸਫਾ ਵਿਛਾਇ ॥੧॥ (॥੪॥੧॥੧੯॥)
(ਬਸੰਤੁ ਮ. ੫ ਘਰੁ ੨ ਹਿੰਡੋਲ, ਅੰਕ : ੧੧੮੫)

ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਹੈ, ਹਰਿਨਾਮ ਦੀ ਲਿਵ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਦੁਬਿਧਾ ਦਵੈਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂ 'ਤੇ ਮਿਲ ਬੈਠੋ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋ ਜਾਵੋ।

ਏ.ਸੀ. ਬੈਨਰਜੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਦ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ' ਦੇ ਪੰਨਾ ੩੮ 'ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਰਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਤੇ ਪੰਥਕ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ। ਇਹੋ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਿੱਖਇਜ਼ਮ ਇਟਸ ਆਈਡੀਅਲਜ਼ ਐਂਡ ਇਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਜ਼' ਵਿਚ ਪੰਨਾ ੩੨ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਇਕੱਠ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਦੋ ਵਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ।

ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਖੜੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਗੁਪਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਕੋਈ 'ਗੁਰਮਤਾ' ਕਰਕੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੱਸੇ ਰੰਘੜ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢਣ ਦਾ ਗੁਰਮਤਾ ਹਾਲਾਤ ਮੁਜਬ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰਮਤਾ ਬੀਕਾਨੇਰ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਤੇ ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ- ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੱਸੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲਈ। ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੁਗ਼ਲ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਾ ਖੜੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦਾ।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਨ ੧੭੨੧ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣੇ। ਉਸੇ ਸਾਲ ਹੀ ਬੰਦਈ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਤੇ ਤੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜੇ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਅਜੇ ਬਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਸੰਨ ੧੭੧੬ ਤੋਂ ੧੭੩੩ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ੧੭ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕੌਮ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਫ਼ੌਜ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਈ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ-ਦੀਦਾਰੇ ਕਰਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਲੁਕਣ-ਟਿਕਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਤ ਜਾਂਦੇ।

ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਫ਼ੌਜਾਂ ਵਲੋਂ ਨਿੱਤ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਲੁੱਟ ਲੈਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੰਨ ੧੭੩੩ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਫ਼ੌਜਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਬੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸਮੁੱਚੇ ਹਾਜ਼ਰ ਜਥਿਆਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਚਾਰ ਪਿੱਛੋਂ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਵਾਬੀ ਲੈ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਕੌਮ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੀ ਜ਼ਕਰੀਆ ਖ਼ਾਨ ਨੇ ਨਵਾਬੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਕਾਫ਼ੀ ਚਿਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਇਕੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਗ਼ਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਪਰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ੧੯ਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਗ-ਸਾਥ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਵੀ ਇਹੋ ਅਸਥਾਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਅਸਥਾਨ ਬਣਿਆ ਰਹੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਗੰਮੀ ਸੂਝ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸੰਨ ੧੬੦੬ ਤੋਂ ੧੬੦੯ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ, 'ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ' ਵਿਚ ਜੋ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਉੱਠੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸੇਧ ਅਤੇ ਧਰਵਾਸ ਦੇਣ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਲਈ ਇਕ ਤਖ਼ਤ ਬਣਵਾਇਆ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਇਕੱਤਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਬੀਰ-ਰਸ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਨ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਢਾਡੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਰਾਂ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ। ਸੰਨ ੧੬੧੯ ਤੋਂ ੧੬੩੪ ਤੱਕ ਆਪ ਜੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜੇ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਲਗਭਗ ਇਕ ਸਦੀ ਤੱਕ ਮੀਣਿਆਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਮੁੜ ਭੀੜਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ਇਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ, ਇਸ ਦੀ ਸਾਰ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਸੰਨ ੧੭੩੩ ਦਾ ਗੁਰਮਤਾ, ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੂੰ ਨਵਾਬੀ ਮਿਲੀ, ਉਹ ਇਸੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਅਸਥਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ?

ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਨ ੧੮੦੯ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਗੁਰਮਤੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਫਿਰ ਮੁੜ ਕੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਕੋਈ ਇਕੱਤਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਸੰਨ ੧੯੮੪ ਦੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫ਼ੌਜ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਕੌਮ ਨੂੰ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ। ਓਦੋਂ ਖਾੜਕੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਓਟ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਸੰਪਰਦਾ ਵਲੋਂ ਹੀ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਥ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ ਕੁਝ ਫ਼ੈਸਲੇ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਭੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ। ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ-ਠੋਕੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਵਲੋਂ ਵੀ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਢੌਂਗ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨਾਲ ਇਕ ਵੱਡਾ ਫ਼ਰਾਡ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵਰਣਿਤ ਅਖੌਤੀ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੰਮੇਲਨਾਂ ਨੇ ਕਈ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ :

(ੳ) ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਸਹੀ ਪ੍ਰੀਭਾਸ਼ਾ ਕੀ ਹੈ?

(ਅ) ਕੀ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਵੱਸਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀ?

(ੲ) ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੈ?

(ਸ) ਕੀ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਕੋਈ ਇਕੱਲੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ?

(ਹ) ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਨਿਰਣੇ ਲੈਣ ਦਾ ਵਿਧੀ-ਵਿਧਾਨ ਕੀ ਹੈ?

(ਕ) ਕੀ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੰਮੇਲਨ ਵਿਚ ਬੋਲਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਮਾਤ੍ਰ ਨੂੰ ਹੈ ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਨੂੰ?

ਕੌਮ ਉੱਤੇ ਆਏ ਭਾਰੀ ਸੰਕਟ ਨੇ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਮੁਗ਼ਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜੀ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਦੌਰ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਸੰਨ ੧੭੧੬ ਤੋਂ ੧੭੩੩ ਤੱਕ ਇਹ ਦੌਰ ਚੱਲਿਆ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਨ ੧੭੩੩ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ 'ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਗਠਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ੧੭ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਮਿਸਲਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ: ਤਰਨਾ ਦਲ ਅਤੇ ਬੁੱਢਾ ਦਲ। ਤਰਨਾ ਦਲ ਵਿਚ ੫੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਤਰਨਾ ਦਲ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ-ਸਿਖਲਾਈ ਦੇ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਜੋ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸੱਜ ਜਾਂਦਾ, ਉਹ ਹੀ 'ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਫ਼ੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੇਸ ਰੱਖਣੇ ਅਤੇ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੰਡੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਲੈਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਅਠ੍ਹਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੁੱਲ ਵੱਸੋਂ ਹੈਨਰੀ ਲਾਰੰਸ ਅਨੁਸਾਰ ੧੫ ਲੱਖ ਸੀ। ਸਮਿਥ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ੫੦ ਲੱਖ ਲੋਕ ਵੱਸਦੇ ਸਨ। ਲਾਰੰਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ੮ ਲੱਖ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸੀ। ਜੱਟ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾ ਦੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸੀ। ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਗਠਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏ.ਸੀ. ਬੈਨਰਜੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ, ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੀ ਬਣਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਗ਼ਲ ਸ਼ਾਸਨ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਤੇ ਰਾਜ-ਗੱਦੀ ਲਈ ਨਿਕੰਮੇ ਵਾਰਸਾਂ ਕਾਰਨ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅਣਖ ਨਾਲ ਜੀਉਣਾ ਲੋੜਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੇ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸੰਭਵ ਸੀ। ਰਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਆਦ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਨੇ ੧੭੧੦-੧੭੧੬ ਵਿਚਕਾਰ ਚਖਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਗਠਨ

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੇ ਨਿਯਮ ਲਗਭਗ ਉਹੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੇ। ਕਨਿੰਘਮ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ "ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਦ ਸਿਖਸ" ਵਿਚ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੇ ਕੁਝ ਆਧਾਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ ਮਹੰਤਵਾਦੀ ਗਣਤੰਤਰ

(ੳ) ਧਾਰਮਿਕ ਇਸ ਲਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਰੱਬ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ। ਇਕੋ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਨ।

(ਅ) ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗਣਤੰਤਰੀ ਹੈ।

(ੲ) ਮਹੰਤਵਾਦੀ ਇਸ ਕਰਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਮੁਜ਼ਾਰੇ ਅਤੇ ਕਾਮੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

ਇਬਸਟਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਮਿਸਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਲੋਕਤੰਤਰੀ, ਪਰ ਨਿਰਾਕੁੰਸ਼ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਾਕੁੰਸ਼ ਦੋਵੇਂ ਸ੍ਵੈ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹਨ। ਪਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਮਿਸਲਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਖ਼ਾਲਸਈ ਸਮਾਨਤਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਾਰੇ ਮਿਸਲਦਾਰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ

ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਜਾਂ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਹਾਂ, ਮਿਸਲਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਿਸਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਨਿਰਾਕੁੰਸ਼ ਹੁਕਮ ਚੱਲਦਾ ਹੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ (ਜ਼ਬਤ) ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਸਬੰਧੀ ਇਕ-ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ; ਕਿ ਇਹ ਸੰਕਟ ਕਾਲ ਦੀ ਉਪਜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਹਮਣੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਦੀ ਸੁਰ ਕਾਫੀ ਉੱਚੀ ਸੀ। 'ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ' ਦੀ ਕਹਾਵਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਮਿਲ ਕੇ ਚੱਲਣ ਅਤੇ ਵਿਉਂਤਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਸਦਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸੰਗਠਨ ਵਿਚ ਤਰੇੜਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮਿਸਲਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਂਦਾ ਗਿਆ।ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਅਤੇ ਯੋਧੇ ਜੰਗਾਂ-ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਿਸਲ ਕੇਵਲ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਬਾਕੀ ਮਿਸਲਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਅੰਦਰਗਤੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹੀ ਰਾਜ ਹੋ ਨਿੱਬੜਿਆ।

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਜਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਵਿਚ ਉਹੀ ਲੋਕ ਭਰਤੀ ਹੋਏ, ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਰਸਾਨੀ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਵਰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਘੱਟ ਹੀ ਰਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਏ.ਸੀ. ਬੈਨਰਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਰਸਾਣੀ ਵਰਗ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਠ੍ਹਾਰਵੀਂ ਅਤੇ ਉਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਜੱਟ-ਭਾਪੇ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਚੱਲਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਕਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਏ। ਕੁਝ ਕੁ ਰਾਣੀਆਂ ਵੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਿਖਾ ਵਿਚ ਸੜ ਕੇ ਸਤੀ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਮੁੜ ਕੇ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਆਰਜ਼ੀ ਜਿਹਾ ਥੋੜ੍ਹ-ਚਿਰਾ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ-ਵਿਸਾਖੀ ਅਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਤੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸਭ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਮਿਸਲ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਮੇਜਰ ਐਚ.ਐਮ. ਲਾਰੰਸ, ਜੋ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੀ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਏਜੰਟ ਸੀ, ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਮਿਸਲ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿਸਲਦਾਰ ਤੋਂ ਖ਼ੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਮਿਸਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਜੀ ਕਿਸੇ ਮਿਸਲ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੈਰਨ ਚਾਰਲਸ ਹਿਊਗਲ ਨੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਹਰ ਸਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਿਸਲ ਜਾਂ ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਿਚ ਸਿਆਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਘੋੜ-ਸਵਾਰ ਹੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰੀ ਬਖ਼ਸ਼ਦੇ। (ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ, ਜਿਲਦ ੪, ਪੰਨਾ : ੩੫੧)

ਇਉਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਸਪਰ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਹੀ ਆਧਾਰ ਸੀ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਮਿਸਲ ਵੱਡੀ ਹੈ ਜਾਂ ਛੋਟੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਝਲਕ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਸਲ ਦਾ ਮੁਖੀ ਮਿਸਲ ਦੇ ਘੋੜ-ਸਵਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਚੋਣ, ਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਉਚ-ਨੀਚ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਭ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਕਾਇਮ ਸੀ।

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਆਧਾਰ ਫ਼ੈਡਰਲ ਕਿਸਮ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਕੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਗੁਰਮਤੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਮਤਿਆਂ ਉੱਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਰਬ-ਸਹਿਮਤੀ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਮਿਸਲ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਉਹ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ੧੭੩੩ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜ ਨੂੰ 'ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਅੱਗੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਇਕ ਬੜੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਧਿਰ ਹੋ ਨਿਬੜੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਅਤੇ ਅਬਦਾਲੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਵਜੋਂ ਤਸਲੀਮ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਮਰਹੱਟੇ ਤਾਂ ਪਾਨੀਪਤ ਵਿਚ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਦੱਖਣ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ।

ਸਰਦਾਰ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ ਨੇ ਪੁਸਤਕ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ, ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ ੯ ਉੱਤੇ ਠੀਕ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਫ਼ੌਜੀ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਗਰੀਬ ਘਰਾਣਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਮੁਜਬ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਾਦਾ ਜਿਹਾ ਸਿਸਟਮ ਆਪ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿੱਤਾ। ਹਾਂ! ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੁੜ ਕੇ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਸਾਥੋਂ ਇਹ ਆਸ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਗੀਆਂ ਕਿ ਮਾਡਰਨ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਬਣਾਇਆ ਤਦ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਸਫ਼ਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਸਾਂਝੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਨੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਇਤਫ਼ਾਕ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਉਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਜਜ਼ਬੇ ਨੇ ਕੌਮ ਦੀ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ। ਇਹ ਜਜ਼ਬਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਭੈ-ਭਾਵਨੀ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਚਾਉ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਹੋਣ ਦਾ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਪੰਥ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਜੋ ਜਜ਼ਬਾ ਅਠ੍ਹਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੀ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਾਲਸਾ ਫ਼ੌਜਾਂ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਗਿਣਤੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲਸ਼ਕਰਾਂ ਦਾ ਤਕੜਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਕੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਅਤੇ ਹਰੀ ਰਾਮ ਗੁਪਤਾ ਵਰਗੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਲਾ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਵਿਚ ਉਹ ਸਪਿਰਟ, ਉਹ ਕੌਮੀ ਏਕਤਾ ਲਈ ਜਜ਼ਬਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿਆਸੀ ਚਤੁਰਾਈਆਂ, ਨਿੱਜੀ ਸੁਆਰਥ ਲਈ ਕੌਮ ਨਾਲ ਗ਼ੱਦਾਰੀ ਦਾ ਚਸਕਾ ਜਿਹਾ ਪੈ ਗਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਠ੍ਹਾਰਵੀਂ

ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਘਟੀਆ ਸਮਝਦੇ ਹੋਈਏ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੇ ਬਿਖੜੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਰੱਖਿਆ, ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।

ਦੋ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ੧੯੯੨ ਵਿਚ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵੀ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ। ਲੋੜੀਂਦੇ ਕੌਮੀ ਜਜ਼ਬੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਕੌਮ ਦਾ ਸਿਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨੀਵਾਂ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਵੀ ਵਿਅਰਥ ਗਈਆਂ। ਡਰ ਲੱਗਦੈ ਕਹਿੰਦਿਆਂ, ਜੇ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਕੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਵੀ ਕਰ ਲਈਏ, ਸਿਵਾਏ ਜੱਗ-ਹਸਾਈ ਦੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਇੰਨੀ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕਿੰਨੇ ਧੜ੍ਹੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ? ਏਕਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਤੋਰ ਕੇ ਵੇਖ ਲਉ, ਨਿੱਜੀ ਸੁਆਰਥ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਡਾ. ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ "ਦੀ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ਼ ਦੀ ਸਿੱਖ ਪਿਊਪਲ ੧੪੬੯-੧੯੭੮" ਵਿਚ ਪੰਨਾ ਨੰਬਰ ੩੯੫-੯੬ 'ਤੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, ਸਮੁੱਚੇ ੧੨ ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਦਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਹੀ ਗੁਰੀਲਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀ ਮੁਖੀ ਸੀ। ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀਆਂ ਫ਼ੌਜਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਯਾਦਾ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇ। ਮਿਸਲਾਂ ਦੇ ਜੋ ਜਥੇਦਾਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸੇ ਦੀਆਂ ਇਕੱਤਰਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਤਨਖਾਹ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਇੰਜ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦਾ ਇਕ ਆਗੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਵਾਬ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ, ਉਸ ਦੇ ਆਸ਼ੇ, ਮਨੋਰਥ ਦਰਸਾਏ ਬਿਨਾਂ ਉੱਕਾ ਬੇਅਰਥ ਜਿਹੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸੇਧ ਸਾਡੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ।

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਭਾਵੇਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਗੁਰਮਤੇ ਕੀਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚਾ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲਾਂ ਨੇ 'ਰਾਖੀ-ਸਿਸਟਮ' ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ, ਜਾਤ, ਧਰਮ ਦੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਾਨਾਂਤਰ ਸਰਕਾਰ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਸਰਬੱਤ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਅਬਦਾਲੀ ਅਤੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਦੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ।

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਇਕ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਦੋਂ ਫ਼ਰਿਆਦ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਭੰਗੀ ਮਿਸਲ ਨੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਨਵ-ਵਿਆਹੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਲੰਗਰ ਛਕੇ ਦੇ ਕੂਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਨਾਲ ਦੋ ਹੱਥ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਹਰਮ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਪਸ ਲਿਆ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਨ ੧੭੫੭ ਵਿਚ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਇਕ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ੩੦ ਹਜ਼ਾਰ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਕਾਫ਼ਲੇ ਤੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਘਰੋ-ਘਰੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ, ਭਾਵੇਂ ਇੰਜ ਕਰਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਬਦਾਲੀ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਸੰਨ ੧੭੬੨ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਥੋਂ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ' ਦੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਸਪਿਰਟ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।▪▪

ਜੁਲਾਈ ੧੯੬੮ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਲਈ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਹਿਮ ਹੁਕਮ, ਜਿਹੜੇ ਅੱਜ ਵੀ ਜਥੇ ਲਈ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹਨ:

੧. ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ ਇਕ ਭਾਵ ਦੇ ਹੋਣ।
੨. ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਗੁਰਸ਼ਬਦ (ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ) ਦਾ ਅਲਾਪ ਥੋੜਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।
੩. ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਗੁਰ-ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਵਕਤ ਸਿਰ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ।(੧੦ ਵਜੇ ਤੱਕ)
੪. ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹਿਲਾਵਣ ਦੀ ਆਦਤ ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।
੫. ਰਾਗਮਾਲਾ ਪਾਠ ਵਿਚ ਨਾ ਜਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਠ ਆਵਣਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।
੬. ਗੁਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਿੰਘ-ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਦੀ ਪੌਸ਼ਾਕ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਦਾ ਸਾਫ਼ ਹੋਵੇ।
੭. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕੇ ਮੁਖੀ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸਿੰਘ-ਸਿੰਘਣੀ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋਣ।
੮. ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਆਮ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਕਰਕੇ ਪਤਿਤ ਨਾ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ।
੯. ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵੇਲੇ ਗਲਵਕੜੀ ਪਾ ਕੇ ਮਿਲਣ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੰਘ ਬੀਬੀਆਂ ਮਿਲਣ ਤਾਂ ਫ਼ਤਹਿ ਗਜਾਉਣ।
੧੦. ਪੰਚਮ ਸੇਵਾ ਲਈ ਨੜੀਮਾਰ ਤੋਂ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਲੈਣਾ ਅਯੋਗ ਹੈ।
੧੧. ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਆਦਿਕ ਪੋਥੀਆਂ ਦਾ ਅਦਬ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇ।
੧੨. ਕਿਸੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਗੁਰ-ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਤੁਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
੧੩. ਸੂਰਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਜਥੇ ਦੇ ਹਰ ਸਿੰਘ ਲਈ ਮੰਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
੧੪. ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਟੇਜ ਸਕੱਤਰ ਮੁਕੱਰਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰੇ।
੧੫. ਦੇਗ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਵਰਤਾਈ ਜਾਵੇ।

ਪੰਚਮ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਮ

੧. ਮਾਨਯਵਰ ਬਾਬੂ ਮੱਲ ਸਿੰਘ ਜੀ।
੨. ਕਰਨਲ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ।
੩. ਮਾਸਟਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੀ.ਏ.ਬੀ.ਟੀ.-1।
੪. ਭਾਈ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪੰਜੋਖਰਾ ਸਾਹਿਬ।
੫. ਮਾਸਟਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੀ.ਏ.ਬੀ.ਟੀ.-1।

ਤਾਬਿਆ ਸਿੰਘ: ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਜੈ ਤੇਗੰ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ,
ਰਿਟਾਇਰਡ ਅਸਿਸਟੈਂਟ

ਜੈ ਜੈ ਜਗ ਕਾਰਣ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਉਬਾਰਣ ਮਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਰਣ ਜੈ ਤੇਗੰ ॥੨॥
(ਤ੍ਰਿਭੰਗੀ ਛੰਦ ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪਾ. ੧੦)
ਜਿਤੇ ਸਸਤ੍ਰ ਨਾਮੰ ॥ ਨਮਸਕਾਰ ਤਾਮੰ ॥
ਜਿਤੇ ਅਸਤ੍ਰ ਭੇਯੰ ॥ ਨਮਸਕਾਰ ਤੇਯੰ ॥ (ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪਾ. ੧੦)

ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਥਿਆਰ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੰਮ ਆਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਪਹਿਨਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਕਾਰ ਕਿਰਪਾਨ ਹੈ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਕਕਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਇਸ ਦੀ ਲੰਬਾਈ ਕੋਈ ਨੀਯਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਛੋਟੀ ਗਾਤਰੇ ਕਿਰਪਾਨ 5 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 10, 12 ਇੰਚ ਤੱਕ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਨਮਤੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਕਈ ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ ਵੀ ਕਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਟੀਕਾ-ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਤਾਂ ਬੰਬ, ਬੰਦੂਕਾਂ, ਹੈਂਡ ਗਰਨੇਡ, ਰਾਕਟ, ਗੋਲੇ, ਬਾਰੂਦੀ ਅਸਲਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਰਪਾਨ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸਤ੍ਰ/ਬਰੂਦੀ ਅਸਲਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਸਤਰ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇਂ ਅਵਤਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਅਤੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਂਰਾਜੇ ਰੱਖਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਖੈਰ ਦਾਸ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਇਸ ਲਈ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਘਟਨਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚੋ-ਸੱਚ ਹੈ।

> ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਥਿਆਰ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਕੰਮ ਆਵੇ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਪੰਜ ਕਕਾਰ ਪਹਿਨਾਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਕਾਰ ਕਿਰਪਾਨ ਹੈ। ਅਨਮਤੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਕਈ ਭੇਖੀ ਸਿੱਖ ਵੀ ਕਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਟੀਕਾ-ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਤਾਂ ਬੰਬ, ਬੰਦੂਕਾਂ, ਹੈਂਡ ਗਰਨੇਡ, ਰਾਕਟ, ਗੋਲੇ, ਬਾਰੂਦੀ ਅਸਲਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਰਪਾਨ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸਤ੍ਰ/ਬਰੂਦੀ ਅਸਲਾ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਸਤਰ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਦਾਸ ਅਗਸਤ ੧੯੬੦ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲੇ ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ ਵਿਚ ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕ ਟਰੇਡ 'ਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਇਆ ਜੋ ਕਿ ਫ਼ਰਵਰੀ 1962 ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਸ ਟਰੇਡ ਦੀਆਂ ਦੋ ਸ਼ਿਫ਼ਟਾਂ ਥਿਊਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਕਟੀਕਲ ਵਾਸਤੇ ਲੱਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਹਰੇਕ ਟਰੇਡ ਵਿਚ ਕੋਈ 15-16 ਸਿੱਖਿਆਰਥੀ ਸਨ। ਸਾਡੀ ਇਸ ਟਰੇਡ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ ਤੇ ਨਾਭੇ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀ ਦਾਖ਼ਲ ਸਨ। ਚੰਗੇ ਤਕੜੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਸਿਗਰਟਾਂ, ਪਾਨ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਂ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥੇ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕੇ ਜਦੋਂ ਇਨਸਟ੍ਰਕਟਰ ਨੇ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਗੰਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ। ਗੁਰੂਆਂ-ਪੀਰਾਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਬੁਰਾ-ਭਲਾ ਕਹਿਣਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਟ ਛੱਡਿਆ। ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਹੱਡ-ਪੈਰ ਦੁਖਦੇ ਰਹੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇਕ ਦਿਨ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਂ, ਇਨਸਟ੍ਰਕਟਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਲ ਕੇ ਸਲਾਹ ਬਣਾਈ ਕਿ ਅੱਜ ਗਿਆਨੀ ਨੂੰ ਢਾਹ ਕੇ ਸਿਗਰਟਾਂ, ਪਾਨ ਆਦਿ ਪਿਲਾਈਏ, ਇਹ ਸਾਥੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁੰਡੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਪਤਿਤ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁੱਝੇ। ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਮ ਖ਼ਿਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਹੁਣ ਧਰਮ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

ਬੱਸ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਧਰਮਹੀਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਯਾਦ ਰੱਖਿਓ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਰਪਾਨ (ਜੋ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ੭ ਇੰਚ ਦੀ ਸੀ,) ਮਾਰ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਠਠੰਬਰ ਗਏ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਮੇਰੇ ਲਾਗੇ ਆਉਣ ਦਾ ਨਾ ਪਿਆ। ਘੁਸਰ-ਮੁਸਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਕੁੰਡੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਨਸਟ੍ਰਕਟਰ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ (ਸ. ਸੰਪੂਰਨ ਸਿੰਘ) ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਐਸ.ਡੀ.ਓ. ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਹਰ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਝਾੜ ਪਾਈ। ਮੁੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਰ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਵੇਖਣ-ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਇਹ ਘਟਨਾ ਭਾਵੇਂ ਛੋਟੀ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਭੰਗ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਧੰਨ ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਸ਼ਸਤਰ ਬਿਨਾਂ ਚਲਾਇਆਂ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਬਚ ਗਿਆ।

 # 2334, ਗਲੀ ਨੰ. 2, ਧਰਮਪੁਰਾ
ਜੌੜਾ ਫਾਟਕ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।
ਫ਼ੋਨ : 87250-01203.

ਕੀ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੋਤਾ ਰਟਨ ਹੈ ?

ਭਾਈ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਟੋਰਾਂਟੋ
(ਗੁਰਪੁਰਵਾਸੀ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਤੋਂ ਆਕੀ ਹੋਏ ਲੋਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਜਾਂ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਬੱਸ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰੀ ਚੱਲੋ, ਇਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ੨੭ ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾ ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਹਰਸ਼ ਵਰਧਨ ਵਰਗੇ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਸੱਤਿਆਵਾਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ? ਨਹੀਂ ! ਤੱਤ ਗੁਰਮਤਿ ਉਧਾਰ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਰਾਹੀਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਨੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮੰਨਿਆ-ਦੰਨਿਆ ਅਸੂਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਪਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਅਸੂਲ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਲਈ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਵਾਸਤੇ ਜਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਵਾਲੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਸਾਹਿਬੇ ਫਹਮੋ ਜ਼ਕਾ ਹੋਵੇ (ਭਾਵ ਅਕਲਮੰਦ ਹੋਵੇ) ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਬੁਲੰਦ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ "ਸਚੁ ਨਾਉ ਵਡਿਆਈ ਵੀਚਾਰੁ" ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਜਜ਼ਬੇ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉੱਚੇ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਸਤਕ ਲੋਕ ਵੀ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਆਨਮਤ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬੜੇ ਉੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੋ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਓਦਾਂ ਚੰਗੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਆਨਮਤੀ ਉੱਚ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਫ਼ਰਕ ਹੈ ? ਸਿੱਖ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਸੂਲ ਦਾ ਬੜਾ ਪਾਬੰਦ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਬਲਕਿ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਖ਼ਾਸੀਅਤ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਧਾਰਾ, ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦਾ ਸਦਕਾ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਤਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ।

ਸੰਨ ੧੭੦੮ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਂਦੇੜ ਵਿਖੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਤਾਗੱਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਜੋਤੀ-ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਦੌਰ ਚੱਲਿਆ ਤਾਂ ਮੁਗ਼ਲੀਆ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਸਖ਼ਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਜੰਗਲਾਂ-ਬੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਟ ਪੱਟਣ (ਨਗਰ ਗ੍ਰਾਮਾਂ) ਤੋਂ ਦੁਰੇਡੇ ਹੀ ਰਹੀਆਂ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪੈ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਉਦਾਸੀ ਸੰਪਰਦਾ ਵਾਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਲਈ ਨਾ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਾਧਨ। ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਸਿਰ-ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਾਣੀਪਤ ਦੀ ਤੀਜੀ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮਰਹੱਟੇ ਅਤੇ ਅਫ਼ਗਾਨ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਿਸਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਹੀ ਅਸਥਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਤੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਸੋ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਤੱਕ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਆਪ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਰਹਿਤ-ਬਹਿਤ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੇਦਾਂਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੈਦਿਕ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਲਗਾ ਕੇ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ, ਵੇਦਾਂਤ ਅਤੇ ਵੈਦਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਧੂੜ ਨਾਲ ਧੁੰਦਲੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਉਦੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਿਆਨੀ ਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਕੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਵੇਦੀ ਜਾਂ ਕਤੇਬੀ ਮੱਤਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਧਰਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪਰਚਾਰ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਹਿਤ ਉਦੋਂ ਰਚਿਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ

ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਫ਼ਜ਼ਲ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਪਹਿਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਸਲਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ-ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੈਦਿਕ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਵੇਦਾਂਤ ਤੋਂ ਮੁਤਾਸਿਰ ਹੋਏ ਲੋਕ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਮਨ ਉਕਤ ਸਿਆਣਪਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੇ ਸਨ ਉੱਥੇ ਅੱਜ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਪਰਚਾਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੋਲੀ ਜਾਣਾ ਇਕ "ਗੋਰਖ ਧੰਦਾ" ਹੈ ਜਾਂ ਕੇਵਲ "ਤੋਤਾ ਰਟਨ" ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਬੱਸ ਇਹੋ ਹੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੀ ਚੱਲੋ ਜਾਂ ਨਾਮ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਕਰੀ ਚੱਲੋ ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਤਾਂ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਨਾਮ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਮੁਨਕਰ ਹਨ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧ-ਪ੍ਰਬੋਧ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੩੨ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਜਾਪ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:

ਇਕ ਦੂ ਜੀਭੌ ਲਖ ਹੋਹਿ ਲਖ ਹੋਵਹਿ ਲਖ ਵੀਸ ॥
ਲਖੁ ਲਖੁ ਗੇੜਾ ਆਖੀਅਹਿ ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ ॥
ਏਤੁ ਰਾਹਿ ਪਤਿ ਪਵੜੀਆ ਚੜੀਐ ਹੋਇ ਇਕੀਸ ॥
ਸੁਣਿ ਗਲਾ ਆਕਾਸ ਕੀ ਕੀਟਾ ਆਈ ਰੀਸ ॥
ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਪਾਈਐ ਕੂੜੀ ਕੂੜੈ ਠੀਸ ॥੩੨॥(॥੩੮॥)
(ਪਉੜੀ ੩੨, ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ ੭)

ਉੱਪਰ ਦਰਜ ਗੁਰਵਾਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਵੀ ਸਰਲ ਹਨ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਇਸ ਸਰਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਹੋਰ ਨਵੀਨ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟੇ ਹੀ ਅਰਥ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉੱਪਰ ਦਰਜ ਪਉੜੀ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦੇ ਸੌਖੇ ਭਾਵ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ ਜੀ :

੧) ਇਕ ਜੀਭ ਤੋਂ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਹ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਹੋ ਜਾਣ।

੨) ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਗਦੀਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮ। "ਏਕੁ ਨਾਮੁ" ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਔਂਕੜ (ੁ) ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਮਖ਼ਸੂਸ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਸੂਚਕ ਹੈ ਜਦਕਿ "ਜਗਦੀਸ" ਦਾ 'ਸ' ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੁਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਸਬੰਧ ਕਾਰਕ "ਦਾ" ਲੁਪਤ ਹੈ।

੩) ਇਸ ਰਾਹ ਤੇ ਪਤਿ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਈਦਾ ਹੈ।

੪) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਆਕਾਸ਼ੀ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪੀ ਕੀੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਰੀਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਉੱਚੀਆਂ ਰੂਹਾਨੀ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਤੈਅ ਕਰੇ।

੫) ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮੋਹਰ ਛਾਪ ਲਾ ਕੇ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਰੂਹਾਨੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਦਰਿ ਨਾਲ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ (ਜਾਂ ਦਾਅਵਾ) ਤਾਂ ਇਕ ਕੂੜੀ ਗੱਪ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਵਲੋਂ ਸਿਧਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਜਾਪ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਜਾਂ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜੋ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਨੂੰ ਜੀਭਾਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਅਥਾਹ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਪ-ਜਪ ਕੇ ਉਹ ਉਸ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟਾ ਅਰਥ ਦੇ ਕੇ, ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ-ਕਮਾਈ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਐਸੀ ਚੋਟ ਮਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇ ਦੋਖੀ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੋਂ ਆਕੀ ਵਿਦਵਾਨ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

"ਜੇ ਇੱਕ ਜੀਭ ਤੋਂ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਹੋ ਜਾਣ, ਅਤੇ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਤੋਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਬਣ ਜਾਣ, (ਇਹਨਾਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਜੇ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਇਕ ਨਾਮ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਲੱਖ ਵਾਰੀ ਆਖੀਏ (ਤਾਂ ਭੀ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਹ ਕੂੜੀ ਹੀ ਠੀਸ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਝੂਠਾ ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ)। ਇਸ ਰਸਤੇ ਵਿਚ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਵਿਚ) ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਪਉੜੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਆਪਾ-ਭਾਵ ਗਵਾ ਕੇ ਹੀ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀਦਾ ਹੈ। (ਲੱਖਾਂ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ

ਬਣਦਾ। ਆਪਾ-ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਵਾਲਾ ਉੱਦਮ ਇਉਂ ਹੈ, ਮਾਨੋ) ਆਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੀੜਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਹ ਰੀਸ ਆ ਗਈ ਹੈ (ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੀ ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਅੱਪੜ ਜਾਈਏ)। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ, (ਨਹੀਂ ਤਾਂ) ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਨਿਰੀ ਕੂੜੀ ਹੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ (ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ)॥੩੨॥"

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ "ਜੇ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਗ਼ਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਇੰਨੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਦੂਸਰੀ ਪੰਕਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਤਾਂ ਭੀ ਕੂੜੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇਹ ਕੂੜੀ ਹੀ ਠੀਸ ਹੈ, ਭਾਵ, ਜੇ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਉੱਦਮ ਦੇ ਆਸਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰ ਕੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਝੂਠਾ ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ।"

ਦੂਜੀ ਪੰਕਤੀ ਜਾਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਪਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਨਾ-ਮੁਨਾਸਿਬ ਗੱਲ ਹੈ। ਪਉੜੀ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਬਗ਼ੈਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਨਹੀਂ ਕਰ ਹੁੰਦਾ; ਇਹ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਤਨਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਜੇਕਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਜਾਪ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੇਰ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਤਰਨਾ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਤਾਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਕਦੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਨਾਮ ਜਪ ਲਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ "ਅੰਤਿ ਪਰਮਗਤਿ ਪਾਇ" ਵਾਲਾ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉੱਪਰਲੀ ਪੰਕਤੀ ਤਾਂ ਸਾਫ਼ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵੀਹ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਨਾਲ ਲੱਖ-ਲੱਖ ਗੇੜਾ ਇਕ ਨਾਮ ਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਪੰਕਤੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹ 'ਤੇ, ਭਾਵ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਿ, ਭਾਵ ਇੱਜ਼ਤ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ! ਅਖੀਰਲੀਆਂ ੨ ਪੰਕਤੀਆਂ ਸਾਨੂੰ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਨ ਕਿ ਮਤਾਂ ਕਿਤੇ ਅਸੀਂ ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ ਐਸੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਵਸਥਾ ਆਪਣੇ ਬਲਬੂਤੇ 'ਤੇ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਇਹ ਅਖੀਰਲੀਆਂ ਦੋ ਪੰਕਤੀਆਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਨਦਰਿ ਨਾਲ ਪਾਈਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪਾਈਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਝੂਠੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਵੀ ਝੂਠੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੱਖਾਂ ਜੀਭਾਂ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ:

ਲਾਖ ਜਿਹਵਾ ਦੇਹੁ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮੁਖੁ ਹਰਿ ਆਰਾਧੇ ਮੇਰਾ ਰਾਮ ॥...੧॥ (॥੪॥੩॥੬॥)

(ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ : ੭੮੦)

ਰਾਗ ਕਾਨੜੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਇਕ ਜੀਭ ਤੋਂ ਵੀਹ ਲੱਖ ਜੀਭਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਯਥਾ ਗੁਰਵਾਕ :

ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਹੁ ਜਗਦੀਸ ॥
ਏਕਾ ਜੀਹ ਕੀਚੈ ਲਖ ਬੀਸ ॥
ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਬਦਿ ਜਪੀਸ ॥
ਹਰਿ ਹੋ ਹੋ ਕਿਰਪੀਸ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ (॥੨॥੨॥੮॥)

(ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ: ੧੨੯੬)

ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹੋ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ "ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਜੀਭ ਨੂੰ ਵੀਹ ਲਖ ਜੀਭਾਂ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਬਾਰੰਬਾਰ, ਖਿਨ-ਖਿਨ, ਪਲ-ਪਲ, ਉਠਦਿਆਂ-ਬੈਠਦਿਆਂ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸੁੱਤਿਆਂ ਵੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਚੇਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਂ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਆਏ ਬਗ਼ੈਰ ਕੀਤੇ ਜਪ-ਤਪ ਜਾਂ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਰੀਝਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਪ-ਤਪ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਨਿਖੇਧੀ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਸੋ, ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੩੨ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ ਅਰਥ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਤੋਂ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉੱਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕੱਢਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾੜੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਦਰਪਣ' (ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਟੀਕਾ) ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੱਛੇ ਅਰਥ ਕੀਤੇ ਹਨ ਪਰ ਹਰ ਕੋਈ ਭੁੱਲਣਹਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਹਸਤੀ ਹੀ ਅਭੁੱਲ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਸਨ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਸਨ ਪਰ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਭਟਕੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਸੂਲ 'ਤੇ ਚੋਟ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਹਾਨੀ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਾਖੰਡੀ ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਸੂਲ 'ਤੇ ਵੀ ਚੋਟ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਡਿਆ ਜਾਵੇ ਨਾ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਅਸੂਲ ਤੋਂ ਹੀ ਆਕੀ ਹੋਇਆ ਜਾਵੇ।

ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੋ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਸੂਲ ਤੋਂ ਆਕੀ ਹਨ, ਉਹ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕੋਈ ਦਾਤਿ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ "ਵਾਹਿਗੁਰੂ" ਕਹੋ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੋ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਕਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਚੇਤੇ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬੱਸ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਵਾਰੀ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾਮ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਾਰੀ ਜਾਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਵਿਸਮਾਦਤਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਨਾਮ ਬੱਸ ਕਹੀ ਹੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਬਜ਼ਿਦ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਰੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਲਿਆ ਤਾਂ ਇਹ "ਤੋਤਾ ਰਟਨ" ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਆਪਣੀ ਮਤਿ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਮਤਿ 'ਤੇ; ਉਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਹੀ ਕਾਇਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਤਾਂ ਇਕ-ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਪੰਕਤੀ ਬੱਸ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਣਪਾਂ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਬੱਸ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਦਲੀਲ ਜੋ ਨਾਮ ਤੋਂ ਆਕੀ ਲੋਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਵੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਨਾਮ ਜਪੋ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੂਪੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਓ। ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਾਮ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਿਬੇਕ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਨਾਮ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ :

ਕਬੀਰ ਰਾਮੈ ਰਾਮ ਕਹੁ ਕਹਿਬੇ ਮਾਹਿ ਬਿਬੇਕ ॥
ਏਕੁ ਅਨੇਕਹਿ ਮਿਲਿ ਗਇਆ ਏਕ ਸਮਾਨਾ ਏਕ ॥੧੯੧॥
(**ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ: ੧੩੭੪**)

ਉੱਪਰ ਦਰਜ ਗੁਰਵਾਕ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਨਾਮ ਹੀ ਕਹੀ ਚੱਲੋ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮਾਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਬਿਬੇਕ ਹੈ ਭਾਵ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇਹ ਨਾਮ ਤੋਂ ਆਕੀ ਲੋਕ ਭਾਲਦੇ ਹਨ? ਬਾਣੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ "**ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ॥...॥੪॥੨੩॥੩੬॥**" (**ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ: ੧੧੪੬**) ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਖੋ: "**ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕੁ ਬਖਾਨੈ ਹਰਿ ਭਜਨੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ ॥੨॥੧॥੨੪॥**" (**ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੬ ਦੁਪਦੇ, ਪੰਨਾ: ੧੦੦੬**) ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਲੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਨਾਮ ਤੋਂ ਆਕੀ ਹੋਏ ਲੋਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਜਾਂ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਬੱਸ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰੀ ਚੱਲੋ, ਇਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਪਾਪ-ਪੁੰਨ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ੨੭ ਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਜਾ ਹਰੀਸ਼ ਚੰਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜਾ ਹਰਸ਼ ਵਰਧਨ ਵਰਗੇ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਸੱਤਿਆਵਾਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਪਰ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੱਤ ਨਿਸਤਾਰਾ ਹੋਇਆ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ? ਨਹੀਂ! ਤੱਤ ਗੁਰਮਤਿ ਉਧਾਰ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ।

ਖੈਰ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿ ਭਜਨ ਕਿਵੇਂ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਜੀ: ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਕ ਝੂਠਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਦਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਜੋ ਹੈ ਸੋ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਕਾਰਨ ਸੰਸਾਰੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਅਨਿਤ ਹੈ ਨਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਫਾਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਅਨਿਤ ਹੈ ਨਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੋ ਕਿ ਨਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਕਹਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ੨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੁਣਿਆ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਗਿਆਨ ਆਪਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਸੰਸਾਰੀ ਬਿਰਤੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਰਥ ਗਿਆਨ ਵੀ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰੀ ਸਭ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ਪਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਨਿਜ ਅਨੁਭਵ ਨਾਲ, ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਿਆਂ ਸਾਧਕ ਤਾਈਂ ਨਸ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਰਸਨ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਜੋ ਕਿ ਨਾਮ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤਿਆਂ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵੀ ਗਿਆਨ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਭਜਨ ਕੀਤਿਆਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ "ਹਰਿ ਭਜਨੁ ਤਤੁ ਗਿਆਨੁ" ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਨੇਕ ਕਰਮ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਾਨ, ਪੁੰਨ, ਚੰਗਿਆਈਆਂ, ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ, ਅਤੇ ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ, ਸੋ ਸਭ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਹੀ ਕਰਮ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਪਾਪਿਸਟ ਕਰਮ ਕਰਨ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਆਰਾਮਦਾਇਕ ਜਾਮੇ ਵਾਲਾ ਜਨਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਸੂਰਤਾਂ ਵਿਚ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਗਦ ਜੋਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਦੁੱਖ ਸਹਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੁੱਖ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਜੇਲ੍ਹਖ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾ। ਕੈਦ ਚਾਹੇ ਆਮ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ, ਕੈਦ ਤਾਂ ਕੈਦ ਹੀ ਹੈ ਨਾ। ਸੋ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਜੇਲ੍ਹਖ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਸਾਧਨ ਗੁਰਮਤਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਹੈ।

ਅਕਸਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਜਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝਿਆਂ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਮੂੰਹੋਂ "ਵਾਹਿਗੁਰੂ" ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਹੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਜਪਣ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸਮਝੇ ਬਗ਼ੈਰ ਜਪਣ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਮਝੇ ਬਗ਼ੈਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਾਮ ਨਾ ਜਪਣ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਤੋਤਾ ਰਟਣ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਜਾਪ ਵੀ ਕਈ ਦਰਜੇ ਚੰਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਗਨਿਕਾ ਅਤੇ ਅਜਾਮਲ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਵਨਾ ਸਹਿਤ ਨਾ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਨਿਕਾ ਵਲੋਂ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ "ਰਾਮ ਰਾਮ" ਸਿਖਾਉਣ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਗਨਿਕਾ ਦੀ ਲਿਵ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਬਿਧਿ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਗੁਨਾਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚੀ ਸੀ। ਅਜਾਮਲ ਦੀ ਸਾਖੀ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਹੈ ਕਿ ਅਜਾਮਲ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਹੇਤ "ਨਾਰਾਇਣ ਨਾਰਾਇਣ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਹ ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਗਨਿਕਾ ਦੀ ਤਾਂ ਚਲੋ ਤੋਤੇ ਨੂੰ "ਰਾਮ ਰਾਮ" ਸਿਖਾਉਣ ਕਰਕੇ ਲਿਵ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਅਜਾਮਲ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੀ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ "ਨਾਰਾਇਣ" ਦਾ ਉਚਾਰਨ, ਉਸ ਵਕਤ ਪੁੱਤਰ ਹੇਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੌਤ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖੇ ਸਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਗਨਿਕਾ ਅਤੇ ਅਜਾਮਲ ਪ੍ਰਤੀ ਆਏ ਕੁਝ ਕੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੇਠਾਂ ਦਰਜ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤਿ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਆਪਣਾ ਸ਼ੁੱਭ ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸਾ ਭਾਵਨਾ-ਹੀਨ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਤਿ, ਖ਼ੁਸ਼ਕ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਤੋਤਾ ਰਟਨ ਅਤੇ ਗੋਰਖ ਧੰਦਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਨਾਲੋਂ ਅਣਗਿਣਤ ਦਰਜੇ ਬਿਹਤਰ ਹੈ।

ਅਜਾਮਲ ਗਜ ਗਨਿਕਾ ਪਤਿਤ ਕਰਮ ਕੀਨੇ ॥ ਤੇਊ ਉਤਰਿ ਪਾਰਿ ਪਰੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲੀਨੇ ॥੨॥ (॥੪॥੫॥)
(ਰਾਗੁ ਧਨਾਸਰੀ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੀ, ਪੰਨਾ: ੬੯੨)

(ਅਜਾਮਲ, ਗਜ ਅਤੇ ਗਨਿਕਾ ਨੇ ਪਤਿਤ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਪਾਰ ਪੈ ਗਏ ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ)

ਸੂਆ ਪੜਾਵਤ ਗਨਿਕਾ ਤਰੀ ॥ ਸੋ ਹਰਿ ਨੈਨਹੁ ਕੀ ਪੂਤਰੀ ॥੨॥ (॥੪॥੧॥੫॥)
(ਰਾਗੁ ਗੋਂਡ ਬਾਣੀ ਨਾਮਦੇਉ ਜੀਉ ਕੀ ਘਰੁ ੨, ਪੰਨਾ: ੮੭੪)

(ਤੋਤੇ (ਸੂਆ) ਨੂੰ ਰਾਮ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਗਨਿਕਾ ਤਰ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਹਰੀ ਦਿਆਂ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਬਣੀ, ਭਾਵ ਪਿਆਰੀ ਬਣੀ।)

ਗਨਿਕਾ ਉਧਰੀ ਹਰਿ ਕਹੈ ਤੋਤ ॥...॥੨॥ (॥੮॥੧॥) **(ਬਸੰਤੁ ਮਹਲਾ ੫ ਘਰੁ ੧ ਦੁਤੁਕੀਆ, ਪੰਨਾ: ੧੧੯੨)**

(ਗਨਿਕਾ ਉਧਰੀ ਸੀ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਹਰੀ ਹਰੀ ਕਹਿ ਕੇ)

ਅਜਾਮਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਤਿ ਕੀਨੀ ਕਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਾਰੇ ॥
ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਕੈ ਮਨਿ ਭਾਇ ਭਾਵਨੀ ਜਮਕੰਕਰ ਮਾਰਿ ਬਿਦਾਰੇ ॥੨॥ (ਨਟ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ: ੯੮੧)

(ਅਜਾਮਲ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਿ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾਰਾਇਣ ਬੋਲਿਆ (ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਨਾਂਅ ਨਾਰਾਇਣ ਸੀ) ਪਰ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਭਾਵਨੀ ਆਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਮਕੰਕਰ ਮਾਰ ਬਿਦਾਰੇ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਦਰਜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੈ ਕਿ ਅਜਾਮਲ ਅਤੇ ਗਨਿਕਾ ਨੂੰ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਜਪਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵਨੀ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਨੇ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਅਜਾਮਲ ਅਤੇ ਗਨਿਕਾ ਜੈਸੇ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਭਾਵਨੀ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਉਚਾਰਨ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਨਾਮ (ਸੱਚੇ ਨਾਮ) ਦਾ ਜਾਪ, ਕਿਉਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਹ ਗੱਲ ਐਨ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਦੇ ਜਾਪ ਨਾਲ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਪੂਰੀ ਭਾਵਨਾ ਸਹਿਤ ਨਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਜੋ ਕਪਟ ਹਿਤ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਠੱਗਣ ਹਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਨਾਮ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ, ਪੂਰੀ ਭਾਵਨਾ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਿਤ ਨਾ ਵੀ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹੋਣ ਪਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਨਾਮ ਜਾਪ ਕਰੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਵੀ ਉਪਜ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਕਾਗਰਤਾ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲੋ-ਦਿਮਾਗ਼ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। "ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਸੁਖਦਾਈ ॥" ਚਾਹੇ ਜਿਵੇਂ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ, ਘੱਟ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜਾਂ ਵੱਧ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ, ਨਾਮ ਨੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਸੁੱਖ ਹੀ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਕਈ ਇਹ ਉਟੰਕਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸਮਝ ਕੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਪਾਠ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ ਕੇਵਲ ਸਮਝਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੈ; ਨਿਧਿਆਸਨ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਪਾਰਸ ਕਲਾ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਵੇਦਾਂ ਅਤੇ ਕਤੇਬਾਂ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਫਲ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਵੱਲ ਵੀ ਉਹੋ ਪੰਕਤੀਆਂ ਢੁਕਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਗੱਡੇ ਲੱਦ ਲਓ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਪਾਠ ਕਰ ਲਓ, ਬਿਨਾਂ ਸਮਝੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਪਰਖਿਆਂ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉੱਤਰਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹਾਤਮ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਠ ਸਮਝ ਕੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਾਠ ਸਮਝ ਕੇ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਪੇਸ਼ ਹਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁ ਪੰਕਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸੁਨਣ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਾਨ ਫ਼ਾਇਦੇ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ:

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸੁਣਤ ਨਿਹਾਲ ॥ ਬਿਨਸਿ ਗਏ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ ॥੧॥ (॥੪॥੧੧॥)
(ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ: ੧੩੪੦)

(ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ ਸਭ ਬਿਨਸ ਗਏ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤੇਰੀ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਹੋਵੈ ਪਰਮਗਤਿ ਮੇਰੀ ॥...॥੧॥ (॥੪॥੨੩॥੩੦॥)
(ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ: ੧੦੩)

(ਤੇਰੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਰੂਪੀ ਬਾਣੀ ਜਾਂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਬਖਾਨਣ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਮੈਲੁ ਗਵਾਏ ॥ ਸਹਜੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੰਨਿ ਵਸਾਏ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ (॥੪॥੫॥)
(ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ: ੬੬੫)

(ਹੇ ਭਾਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣ; (ਕਿਉਂਕਿ) ਇਹ ਮੈਲ ਗਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਜੇ ਹੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਵਸਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਰਸ ਕਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸ੍ਰਵਣਾ ਰਾਹੀਂ ਸੁਨਣ ਕਰਕੇ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਮਨ ਵਿਚ ਵੱਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਦਰਜ ਅਖੀਰਲੀਆਂ ਦੁਪੰਕਤੀਆਂ ਤੋਂ ਤਾਂ ਸ਼ੰਕਾਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਵੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ੰਕਾਵਾਦੀ ਲੋਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਨਾਮ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹਨ ਪਰ ਉੱਪਰ ਦਰਜ ਅਖੀਰਲੀਆਂ ਦੁਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਜ਼ਿਕਰ ਆਇਆ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਇਕੋ ਹੀ ਇਲਾਹੀ ਧਾਤ ਦੇ ਬਣੇ ਹਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਇਹ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪਦਾਰਥ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਮਾਉਣ ਯੋਗ ਹਨ। ਨਾ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮਹਾਂਵਾਕ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੈ:

ਇਹ ਬਾਣੀ ਜੋ ਜੀਅਹੁ ਜਾਣੈ ਤਿਸੁ ਅੰਤਰਿ ਰਵੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ (॥੪॥੪॥)
(ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ: ੭੯੭)

(ਜੋ ਇਸ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਰਵਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਵੱਸਦਾ ਹੈ)

ਇਸ ਉੱਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਇਹ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਾਂ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਬਲਕਿ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਸਮਝ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਕਰਨਾ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਅਸੂਲ

ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਕੋ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਈ ਜਾਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸਮਝੇ ਬਗ਼ੈਰ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਖਿਆਲ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਇਤਨਾ ਮਹਾਨ ਕਰਮ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤਨਿਕ ਮਾਤ੍ਰ ਵੀ ਨਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪਰਸ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ "ਸੁਖ ਮਿਤੀ ਹੂੰ ਬਾਹਰੇ" ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸੁਧਾ ਸਵੱਯੇ ਬਾਣੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ, ਅਰਬੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬੜੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਨਵੇਂ ਜੁੜਤ ਲਫ਼ਜ਼ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਅਰਬੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਈਜਾਦ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣੇ ਆਮ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹਨ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਨਿੱਤਨੇਮ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਿੱਖ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਜੈਸੀ ਮਹਿੰਗੀ ਬਾਣੀ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਿੱਤਨੇਮ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਰਸ ਕਲਾ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦਾ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸ੍ਰੀ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਜੈਸੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਖ਼ਸ਼ਣਾ। ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਸਰਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਸਿੱਖ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਿੱਤਨੇਮ ਤਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਕੋਈ ਫਲ ਜਾਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ? ਜ਼ਰੂਰ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤਾਂ ਕੀ ਸਮਝ ਆਉਣੀ ਹੈ, ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ-ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਇਣ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਬਣ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਐਸਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਦਾਰਥ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੰਦੋ-ਸਕੂਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਬਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਜੇਕਰ ਨਾ ਵੀ ਆਵੇ ਫੇਰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਅਨੰਦ ਉਪਜਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੇਖੋ ਪੰਥ ਵਿਚ ਗ੍ਰੰਥੀ ਲੋਕ ਮਣਾਂ-ਮੂੰਹੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀਆਂ ਰੌਲਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸਾਰਾ-ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਰਹੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਭੀ ਲਾਲਚੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਸਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਵਾਜਬ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਰਾਗੀ-ਲੋਕ ਉੱਚੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਹੋਰ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਗ੍ਰੰਥੀ ਅਤੇ ਰਾਗੀ ਜੋ ਪਾਠ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿੱਤੇ ਵਜੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮੁੱਲ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਹੀ ਖੱਟੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪਾਠ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਜਿੰਨਾ ਉਹ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਉਹ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਮੁੱਲ ਲਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਿਸੇ ਸੰਸਾਰੀ ਕਾਰਜ ਲਈ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਦਾ ਉਹ ਸੰਸਾਰੀ ਕਾਰਜ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਅਧਿਆਤਮਕ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਲਾਭ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ "ਸਾਈ ਵਸਤੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਈ ਜਿਸੁ ਸੇਤੀ ਮਨੁ ਲਾਇਆ॥...॥੧॥ (॥੪॥੧॥੨॥) (ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧ ਛੰਤੁ ਘਰੁ ੨, ਪੰਨਾ: ੭੬੪)"

ਸੋ ਉਹੋ ਹੀ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਆਮ ਰਾਗੀਆਂ ਅਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸੰਸਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਸ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੇਵਨ ਤੋਂ ਇਹ ਵਸਤੂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ? ਇਨਾ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਲੋਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਕੁਝ ਆਤਮਕ ਲਾਭ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਾਂ ਇਹ ਦੇਖ ਲਈਏ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਲੋਭੀ ਲਾਲਚੀ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੇਵਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਖਸਲਤਿ ਜਾਂ ਸੁਭਾਅ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਅਵੱਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਓੜਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਬੇੜੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਰ ਲੰਘਾ ਦੇਵੇਗੀ ਭਾਵੇਂ ਅਗਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੀ ਲੰਘਾਵੇ। ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਲੋਕ ਹੋਰਨਾਂ 'ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਅਕਸਰ ਪੰਜਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਵਿਚ ਝਾਕਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਸੁਝਦਾ ਬਲਕਿ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਬੈਠਣਗੇ ਸਦਾ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਭੰਡਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ ਬਿਧਿ ਕੇਵਲ ਭੰਡਣਾ ਹੀ, ਅਤੇ ਖ਼ੁਦ ਕੌਮ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਅੱਜ ਦੇ ਕੁਝ ਨਵੀਨ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ। ਇਹ ਕੈਸਾ ਪੰਥ ਵਿਰੋਧੀ ਮਿਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ? ਕੀ ਇਹੋ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਸਲਾ ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ? ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਟਕ ਰਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਭੇਖੀ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਭੰਡਦੇ-ਭੰਡਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਭੰਡੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਸਭ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮਤਿ ਬਖ਼ਸ਼ਣ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੇ ਰਸੀਏ ਬਣਨ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਵੱਲ ਲਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਸਰੋਤ ਬਣਨ।▪▪

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਬੁੱਤ !

ਪ੍ਰੋ. ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਦੋ ਸੋਮੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਕੋਈ ਵੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਜਾਂ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਨਿੱਖਰ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਕੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਬੁੱਤ ਬਣਾਉਣਾ ਠੀਕ ਹੈ? ਇਹ ਇਕ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਣਗਿਣਤ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਜਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੇ ਪਾਂਧੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਉਪਰੋਕਤ ਦੱਸੀ ਵਿਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਬਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਬੁੱਤ ਬਣਾਉਣਾ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਮਨਮਤਿ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਥੇ ਵਿਚੋਲਗੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਆਪਸੀ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਬਾਨੀ ਹੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰਾ ਹੈ, ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਅਤੇ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ, ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿਚੋਲਗੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਦੇਵੇਗਾ, ਉਹ ਨਰਕ ਦਾ ਭੋਗੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਇੰਨਾ ਸਖ਼ਤ ਤੇ ਮਹਾਨ ਹੁਕਮ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁੱਤ ਜਾਂ ਤਸਵੀਰ ਕਿਸ ਦੀ ਬਣਾਉਣੀ ਹੋਈ ? ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਗਏ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਬੁੱਤ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰੂਪ-ਰੰਗ, ਚੱਕਰ-ਚਿਹਨ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਤਸਵੀਰ ਬਣਾ ਵੀ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਬੁੱਤ-ਪੂਜਾ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਜੋ ਪਾਥਰ ਕਉ ਕਹਤੇ ਦੇਵ ॥
ਤਾ ਕੀ ਬਿਰਥਾ ਹੋਵੈ ਸੇਵ ॥...॥੧॥
(॥੪॥੪॥੧੨॥)
(ਮ. ੫, ਅੰਕ : ੧੧੬੦)

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਵੀ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ :

ਕਾਹੂ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਯੋ ਸਿਰ
ਕਾਹੂ ਲੈ ਲਿੰਗੁ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ ॥...
****
ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ
ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ ॥...॥੧੦॥੩੦॥
(ਤ੍ਵਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸ੍ਵਯੇ ਪਾ. ੧੦)

ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੁੱਤ-ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਉਘਾੜਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਵੀ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਸਿੱਖ ਪੱਥਰ, ਮਿੱਟੀ, ਸੀਮਿੰਟ ਜਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਬੁੱਤ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਲਾਲ ਧਾਗਾ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਦਰੱਖ਼ਤ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਬਾਂਦਰ ਦੇ ਬੁੱਤ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ, ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਮਨੋ-ਕਲਪਿਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਈ ਜਾਣਗੇ, ਇਹ ਸਾਰੀ ਮੂਰਖਤਾ ਅਤੇ ਮਨਮਤਿ ਹੈ, ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਿਰ ਸਿਰਫ਼ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅੱਗੇ ਹੀ ਝੁਕਦਾ ਹੈ। 'ਸ਼ਬਦ' ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌ-ਸੌ ਵਾਰ ਸਿਜਦਾ ਕਰੋ, ਇਹ ਮੁਬਾਰਕ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ ਜੋ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਝੁਕਦਾ ਜਾਵੇ? ਇਹ ਕਾਇਰਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਦੇ, ਸਗੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਹੋਏ ਮਹਾਂਵਾਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਅਸਲੀ ਫ਼ੋਟੋ ਜਾਂ ਚਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਕੋਈ ਚਿੱਤਰ ਮੁਗ਼ਲ ਸਟਾਈਲ, ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਟਾਈਲ ਵਿਚ, ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਅਸਲੀ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਤਸਵੀਰਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕੁਝ ਅਸਲੀਅਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਅਖ਼ਬਾਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਪੁਸਤਕ ਉਠਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲਓ, ਇਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਚੋਟੀ ਦੇ ਆਰਟਿਸਟਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਲਾ ਦੇ ਸੁਚੱਜੇ ਨਮੂਨੇ ਸਮਝ ਕੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧੂਪ-ਬੱਤੀ ਆਦਿ ਨਾਲ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹੈ। ਸੋ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰ ਜਾਂ ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੱਕ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਕੇ ਅਖ਼ੀਰ 'ਤੇ ਪਾਠਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸਲ ਤਸਵੀਰ ਹੈ, ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਨਿਰੰਕਾਰਿ ਆਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ॥
ਗੁਰੁ ਅੰਗਦੁ ਗੁਰੁ ਅੰਗ ਤੇ ਗੰਗਹੁ ਜਾਣੁ ਤਰੰਗ ਉਠਾਇਆ ॥
ਅਮਰਦਾਸੁ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦਹੁ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਚਲਤੁ ਵਰਤਾਇਆ ॥
ਗੁਰੁ ਅਮਰਹੁ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸੁ ਅਨਹਦ ਨਾਦਹੁ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਇਆ ॥
ਰਾਮਦਾਸਹੁ ਅਰਜਨੁ ਗੁਰੂ ਦਰਸਨੁ ਦਰਪਨਿ ਵਿਚਿ ਦਿਖਾਇਆ ॥
ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰ ਅਰਜਨਹੁ ਗੁਰੁ ਗੋਬਿੰਦੁ ਨਾਉਂ ਸਦਵਾਇਆ ॥
ਗੁਰਮੂਰਤਿ ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਪਰਗਟੀ ਆਇਆ ॥
ਪੈਰੀ ਪਾਇ ਸਭ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਆ ॥੨੫॥੨੪॥
(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੪, ਪਉੜੀ ੨੫)

Postal Registration No.CHD/0178/2015-2017

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ
ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ॥
ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ
ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੇ ਮੰਦੇ॥੧॥